

FÖR MÅNGA TILLSTÅND, BRISTANDE TILLSYN?

En rapport om tillståndsprövning och tillsyn av
alkoholservering i Västra Götalands län, 2020.

Text och Grafer: Ellen Garnwall, Anders Ahl

Grafisk form: Disa Jagurdzija

Korrekturläsning: Hans Karlsson

Tryckt 2020, maj, Proofax.

ISBN 978-91-982520-1-9

Publikationen är ett utbildningsmaterial och kan laddas ner från
www.lansnykterhetsforbundet.nu

Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland, Ellen Garnwall
Projektledare, ellen@lansnykterhetsforbundet.nu, 0706-59 26 08.
www.lansnykterhetsforbundet.nu

Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor (SLAN).
Tillförordnade Generalsekreterare Håkan Eriksson, 070-710 66 70
hakan@lansnykterhetsforbundet.nu

Innehåll

Sammanfattning.....	4
Bakgrund.....	6
Syfte.....	7
Bortfall.....	8
Avgränsning.....	8
Resultat.....	10
Analys.....	34
Diskussion- För många tillstånd, bristande tillsyn?	46
Slutsatser.....	49
Bilagor	52

Sammanfattning

Initiativ till denna rapport kommer av att antal serveringstillstånd har ökat med över 400 procent de senaste 30 åren, i kombination med att det framkommit kritik mot hur tillsynen av serveringstillstånd fungerar. För att undersöka hur arbetet med tillståndsprövning och tillsyn ser ut i Västra Götaland genomfördes det 2019 en enkätundersökning med 30 frågor med fokus på arbetet med stadigvarande serveringstillstånd för 2018. Av Västra Götalands 49 kommuner inkom svar från 43 kommuner vilket ger en svarsfrekvens på 88 procent. Resultaten från enkätundersökningen har bearbetats med annan statistik på området, främst från Länsrapporten 2018 och Indikatorlabbet.

Syftet var att undersöka hur tillståndsprövning sker, vem som beslutar och hur tillsyn av stadigvarande serveringstillstånd sköts och kan utvecklas inom Västra Götalands 49 kommuner.

Några av enkätens resultat och rapportens slutsatser är att:

- ▶ Politiker och beredande tjänstepersoner behöver vara väl insatta i alkoholens roll i samhället och bakgrunden till svensk alkoholpolitik. Näringslivsfrågor ska inte värderas högre än alkohollagen.
- ▶ Det finns stora möjligheter att låta arbetet med tillståndsprövning och tillsyn vara självfinansierat, vilket inte alla kommuner anammar.
- ▶ Endast nio kommuner anger att de har en alkohol och drogpolicy som de följer upp minst en gång per mandatperiod. Det är även nio kommuner som anger att de erbjuder utbildningen ansvarsfull alkoholpolitik mer sällan än en gång per år. Genom att utveckla dessa punkter kan det förebyggande arbetet öka i flera kommuner.
- ▶ Tillsynsbesöken behöver bli fler. Nästan alla kommuner anger att antalet tillsynsbesök ska vara minst ett per tillståndshavare och år. Trots detta var det 15 procent av tillståndshavarna som inte fick något tillsynsbesök under 2018. Även den samordnade tillsynen tillsammans med andra myndigheter behöver öka.
- ▶ Mer kunskap om ekonomi efterfrågas och inre tillsyn behöver öka då 21 kommuner uppger att de inte gör det.
- ▶ Antal serveringstillstånd sticker ut markant i fem kommuner med 37-81 tillstånd per 10 000 invånare, i jämförelse med snittet på 16,3.
- ▶ Tillgängligheten till alkohol i samhället påverkas av öppettider och det är bara fem kommuner som anger att de inte har öppettider utöver ”normaltider” 11.00-01.00.
- ▶ Majoriteten av kommunerna ingår i en kommunsamverkan, dess för- och nackdelar behöver vi mer kunskap om. Viktigt är dock att varje kommun har kunskap om tillståndsläget i sin kommun. Detta för att ta välgrundade beslut som utgår från lokala förutsättningar och som värnar om såväl enskilda individers hälsa och deras anhöriga, som folkhälsan i stort.

Stort tack till...

Länsstyrelsen Västra Götaland, Folkhälsomyndigheten, Stiftelsen ansvar för framtiden, Sveriges landsråd för alkohol- och narkotikafrågor, Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland och Göteborgs tillståndsenhet för ert stöd i arbetet med denna rapport.

*Alkohollagen är en
skyddslag och ska
värderas högre än
näringslivsintressen*

Bakgrund

Sveriges Landsråd för alkohol och narkotikafrågor (SLAN) har under de senaste åren identifierat några problemområden när det gäller tillämpningen av svensk alkoholpolitik. Med stöd i den nuvarande alkohollagstiftningen har antalet serveringstillstånd ökat i en inte önskad omfattning. På drygt 30 år har antalet serveringstillstånd ökat från ca 3 500 serveringstillstånd (Kaskas 2017) till lite fler än 15 000 år 2018 (Folkhälsomyndigheten). Några möjliga anledningar till denna stora ökning är en förändrad syn på alkohol (normförskjutning) och att det är svårt att stoppa utfärdandet av nya tillstånd (med hänvisning till rättviseaspekten) samt en ökad tro på att fler serveringstillstånd bidrar positivt till näringslivet och turismen.

De senaste åren har det framförts kritik för brister i tillståndsprövning och tillsyn av serveringstillstånd. En kommun har exempelvis beviljat tillstånd till sökande som begått brott (SVT, 2017), en annan fått kritik för att de inte genomför tillsyn i tillräcklig omfattning (SKD, 2017). I en sammanställning av Länsstyrelsen Västra Götaland (2018, s.5) framgår att endast en kommun av Västra Götalands 49 kommuner inte fått någon anmärkning på sitt arbete inom ärendehandläggning eller tillsyn av serveringstillstånd. Sedan 2018 pågår även en debatt i Borås stad med anledning av ett förslag om att förändra avgifterna för tillsyn av serveringstillstånd.

Enligt Hasselgren (2012) grundar sig den svenska alkoholpolitiken ända sedan 70-talet på totalkonsumtionsmodellen. Den innebär att om den genomsnittliga alkoholkonsumtionen ökar, ökar även högkonsumenterna. Vidare skriver Hasselgren att förändringar i den totala konsumtionen av alkohol påverkar människors hälsa och att det är en folkhälsofråga att kontrollera alkoholens tillgänglighet. Den nu gällande ANDT strategin 2016-2020 (Folkhälsomyndigheten) betonar att medicinska och sociala skador orsakade av alkohol ska minska. Kostnaderna för alkoholkonsumtionen i Sverige 2017 har beräknats till 103 miljarder kronor, vilka fördelas på fyra olika kategorier; Vård- och behandling, Produktionsbortfall, Brottslighet och Livskvalitet (Ramboll 2019). Samma studie uppskattar nyttorna av alkoholkonsumtion till endast 10 miljarder kronor.

I rapporten Drogutvecklingen i Sverige (2019) ser vi att alkoholkonsumtionen har sjunkit kraftigt sedan första hälften av 00-talet för skolungdomar, mätt i årskurs 9 och gymnasiet år 2. I Skolelevers drogvanor 2019 framgår att 42 procent i årskurs 9 och 69 procent i gymnasiet år 2 har druckit alkohol under de senaste 12 månaderna (Englund 2019). Några som däremot ökat sin alkoholkonsumtion i mätningar sedan 2004 är äldre mellan 65 och 84 år, vilka också dricker alkohol oftare än personer mellan 17-29 år (Guttormsson 2019. ss. 11-12).

Initiativ till denna rapport kom till med utgångspunkt i den stora ökningen av serveringstillstånd, att kritik framförs mot kommuners hantering av tillståndsprövning och tillsyn samt att begränsad tillgänglighet är avgörande för att minska skador orsakade av alkohol.

Kostnaderna för alkoholkonsumtionen beräknas till 103 miljarder kronor för 2017.

Syfte

Undersöka hur tillståndsprövning sker och vem som beslutar om densamma samt hur tillsyn av stadigvarande serveringstillstånd sköts och kan utvecklas inom Västra Götalands 49 kommuner. Detta för att värna folkhälsan.

Metod

För att skapa ett brett underlag och få en bild av hur arbetet genomförs i hela länet har en kvantitativ metod använts. En enkät med 30 frågor skickades ut via mejl till alla kommuner i Västra Götaland. 43 av 49 kommuner har svarat på enkäten vilket ger en svarsfrekvens på 87,8 procent. Enkätfrågorna valdes ut för att ge en bild av hur arbetet med tillståndsprövning och tillsyn genomförs och fungerar i kommunerna. En liknande enkätundersökning, vid namn Länsrapporten, görs varje år av Folkhälsomyndigheten (Länsrapporten). Våra enkätfrågor tog hänsyn till och kompletterade de frågor som redan ställs till kommunerna i Länsrapporten. Enkäten bearbetades av personal och förtroendevalda inom Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland, Sveriges Landsråd för alkohol- och narkotikafrågor.

Bortfall

Sex kommuner har inte svarat på enkäten. I ett par fall har omorganisering gjort att svar inte har varit möjliga och i enstaka fall har längre sjukskrivningar varit orsak. Det förekommer också ett visst bortfall under olika frågor, varför vi redovisar antalet svarande kommuner per fråga.

Avgränsning

Denna rapport koncentrerar sig geografiskt på Västra Götalands län och dess 49 kommuner. Även i Västra Götaland ser vi samma trend som nationellt. Antalet serveringstillstånd ökar, även när hänsyn tas till antal invånare.

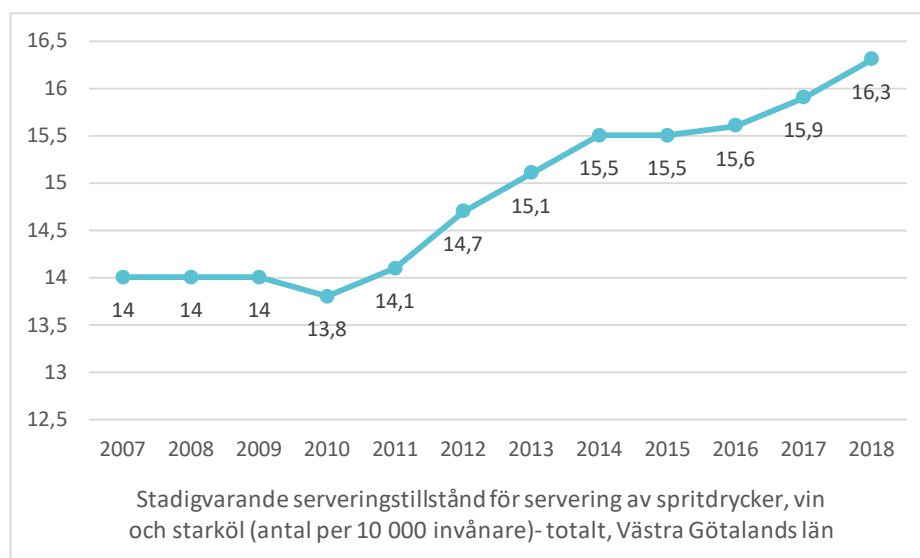

Bild 1. Mellan 2007–2018 ökade antal stadigvarande serveringstillstånd till allmänheten och slutna sällskap för servering av spritdrycker, vin och starköl redovisat i antal per 10 000 invånare 15 år och äldre, från 14,0 till 16,3 stycken (Indikatorlabbet).

Typ av tillstånd

Det finns flera olika typer av serveringstillstånd, exempelvis tillfälliga eller stadigvarande, för slutna grupper eller riktade till allmänheten samt särskilda tillstånd för folkölsförsäljning. Denna rapport fokuserar på stadigvarande serveringstillstånd, främst riktat till allmänheten.

Begrepp

Serveringstillstånd: Ett tillstånd som krävs av den som vill servera spritdrycker, vin, starköl och andra jästa drycker. Tillståndet utfärdas av den kommun i vilken serveringsstället är placerat. (Alkohollagen 8 kap §1).

Stadigvarande serveringstillstånd: Innebär att det avser servering året runt eller årligen under en viss tidsperiod samt gäller tills vidare. (Alkohollagen 8 kap § 2).

Egen regi: Kommuner som utför arbetet med tillståndsprövning och tillsyn med resurser i den egna kommunen.

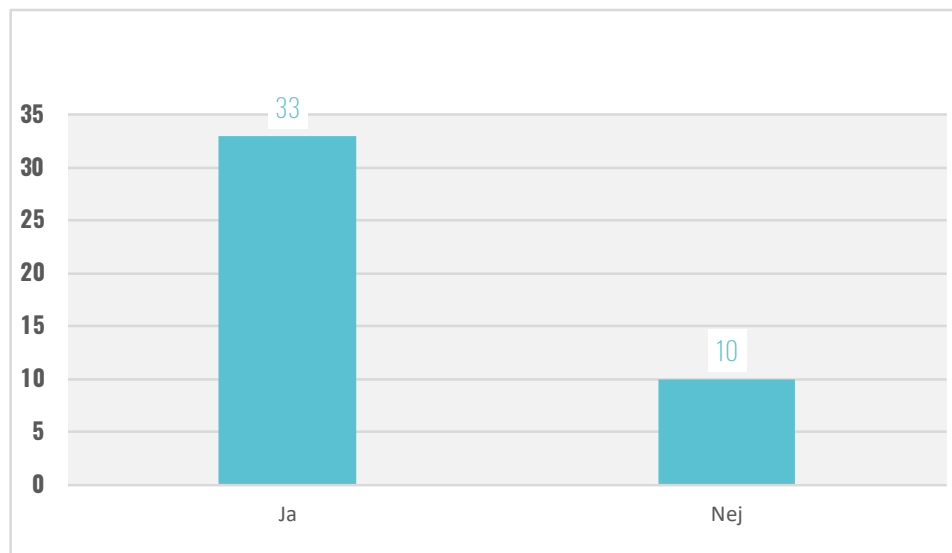
Kommunsamverkan: Kommuner som gått ihop och utför tillståndsprövning och tillsyn i samverkansgrupper, exempelvis när en kommun köper arbetet med tillståndsprövning och tillsyn från en annan kommun.

Resultat

Under denna rubrik redovisas resultat från vår enkätundersökning.

Organisation

1. Har er kommun ett alkohol- och drogpolitiskt program?

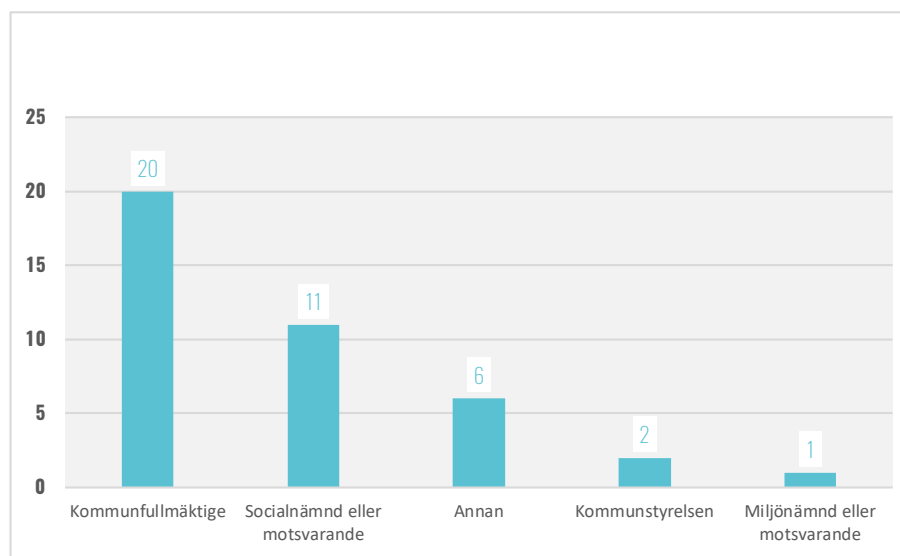

Enkätfråga 1: 10 kommuner anger att de inte har ett alkohol- och drogpolitiskt program. 33 kommuner anger att de har ett alkohol- och drogpolitiskt program. Några kommuner har angett att de har ett program, men att det inte har uppdaterats på flera år. (n=43).

Kommentarer från respondenterna

- ▶ Alkohol- och drogpolicy för anställda.
- ▶ Det har tidigare funnits ett alkohol- och drogpolitiskt program.
- ▶ Folkhälsoplan.
- ▶ Riktlinjer, ej program.
- ▶ För åren 2011-2015.
- ▶ Vi har inget eget alkohol- och drogpolitiskt program. Det finns i andra styrdokument.
- ▶ Dock från ca 2004 och inte uppdaterat.
- ▶ Alkohol och droger ingår som prioriterade insatsområden i såväl Folkhälsorådets som Brottsförebyggande rådets arbete, men vi har inget specifikt program.
- ▶ Kommunen har inget gällande eftersom kommunens Drogpolitiska handlingsprogram slutade gälla 2006.

2. Vilken nämnd eller motsvarande tar beslut om ert alkohol- och drogpolitiskt program?

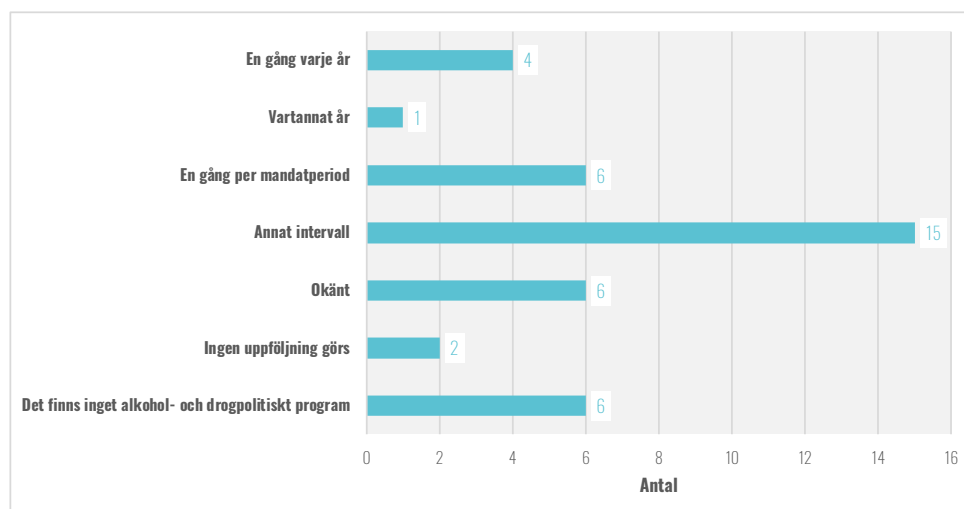

Enkätfråga 2: Flest svar för alternativet kommunfullmäktige. (n=40).

Annan? ange vilken:

- ▶ Ej aktuellt. Har inget specifikt alkohol- eller drogpolitiskt program.
- ▶ Ej aktuellt. Har inget specifikt alkohol- eller drogpolitiskt program. Gällande de prioriterade områdena för Folkhälsorådet och Brottsförebyggande rådet är de antagna av kommunstyrelsen.
- ▶ Fritids- och Folkhälsönämnden ansvarar för revidering.
- ▶ Vi har inget program.
- ▶ Det går inte att utläsa av dokumentet vilken nämnd som tagit beslutet.

3. Hur ofta följer er kommun upp ert alkohol- och drogpolitiska program?

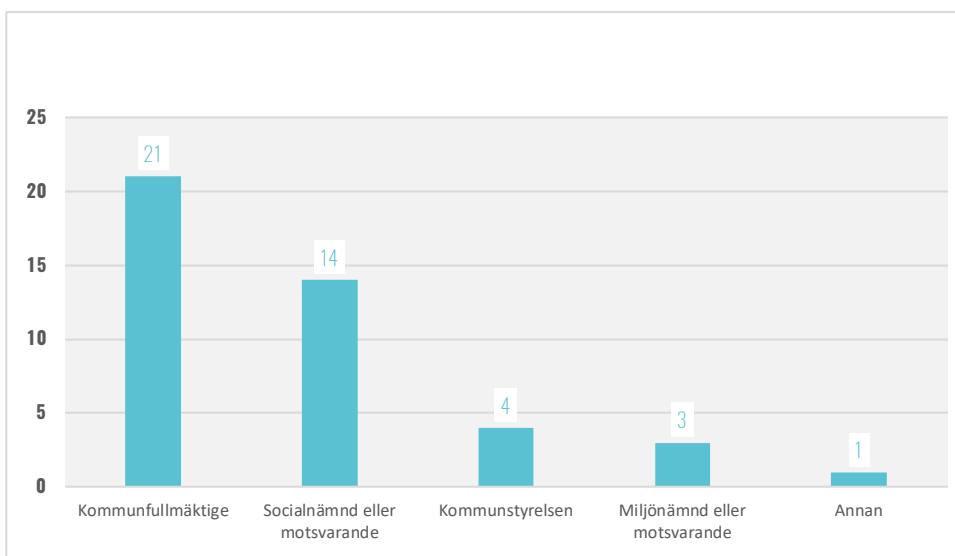

Enkätfråga 3: Flest svar för alternativet Annat intervall. 8 kommuner anger okänt eller att ingen uppföljning görs. 5 kommuner följer upp vartannat eller varje år. (n=40). Kommuner som anger att de har program, följer upp det varje år, vartannat år eller en gång per mandatperiod är: Borås, Götene, Grästorps, Gullspång, Lerum, Skara, Skövde, Uddevalla och Vänersborg.

Kommentarer från respondenterna

- ▶ Det arbetas ändå med frågor på detta område inom ramen för folkhälsoarbetet.
- ▶ Vi har inte varit delaktiga de sista fem åren i arbetet med alkohol- och drogpolitiskt program.
- ▶ Däremot jobbas det aktivt med förebyggande arbete i kommunen, t.ex. i samverkan med polis, skola, socialtjänst, samhälle och aktiviteter som Schoolsout.
- ▶ Skall följas upp andra halvåret 2020

4. Vilken nämnd eller motsvarande tar beslut om Kommunala riktlinjer för servering av alkoholdrycker? (8 kap, 9§)

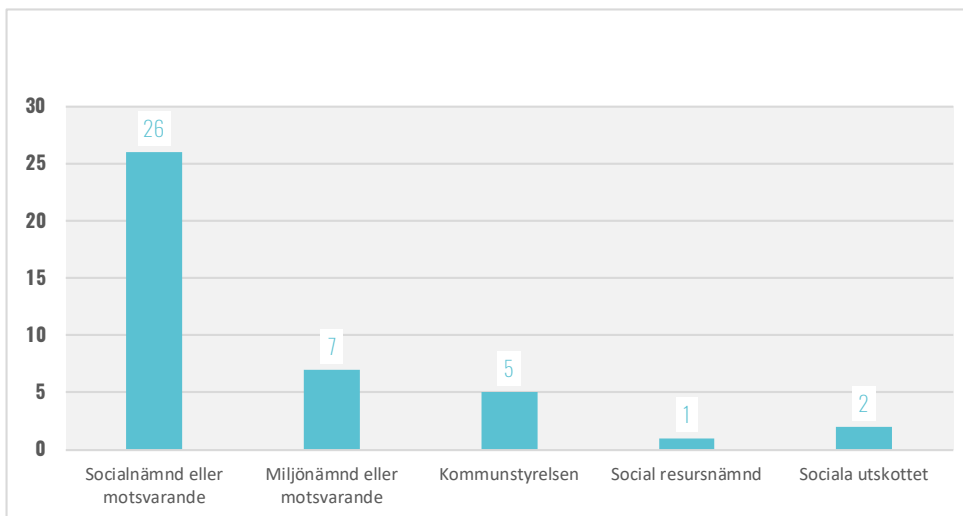

Enkätfråga 4: 21 kommuner (49 procent av de svarande) anger att beslut om kommunala riktlinjer för alkoholservice tas av Kommunfullmäktige. Näst efter kommer socialnämnd eller motsvarande vilket anges av 14 kommuner. (n=43).

Annan? ange vilken:

- ▶ Individnämnden.
- ▶ Miljö- och konsumentnämnden.
- ▶ Samtliga fem Dalslandskommuner har tagit samma gemensamma riktlinje.

5. Vilken nämnd eller motsvarande är ansvarig för beslut gällande serveringstillstånd i er kommun?

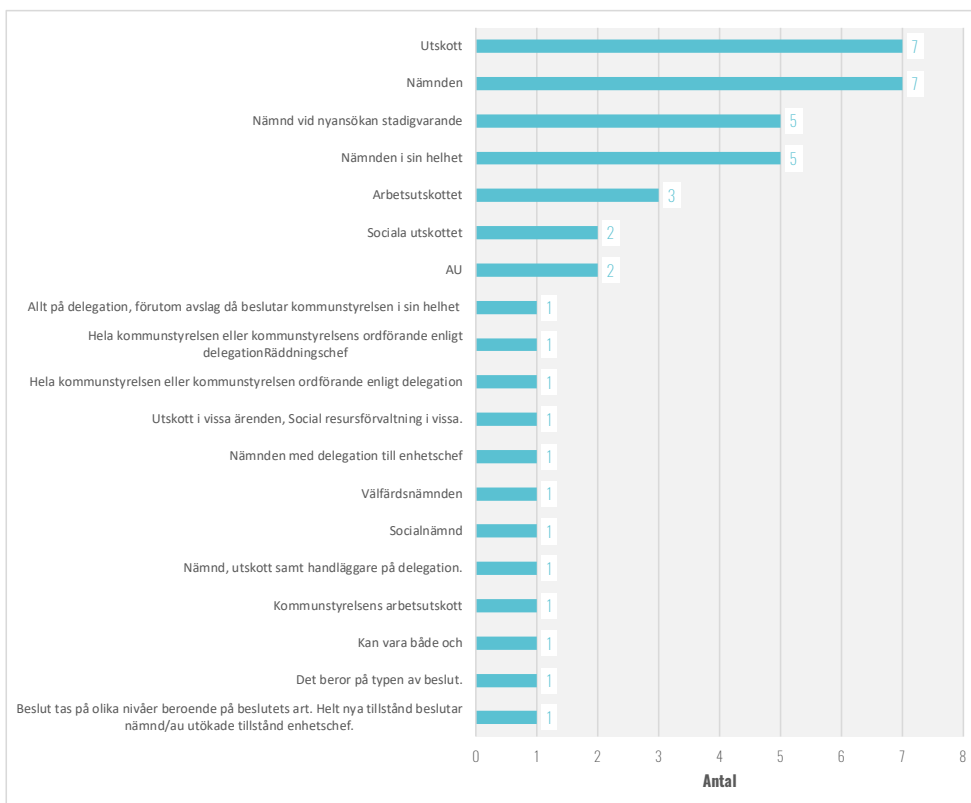

Enkätfråga 5: 26 kommuner (63 procent av de svarande) anger att beslut gällande serveringstillstånd tas av Socialnämnd eller motsvarande. (n=41).

Annan, ange vilken:

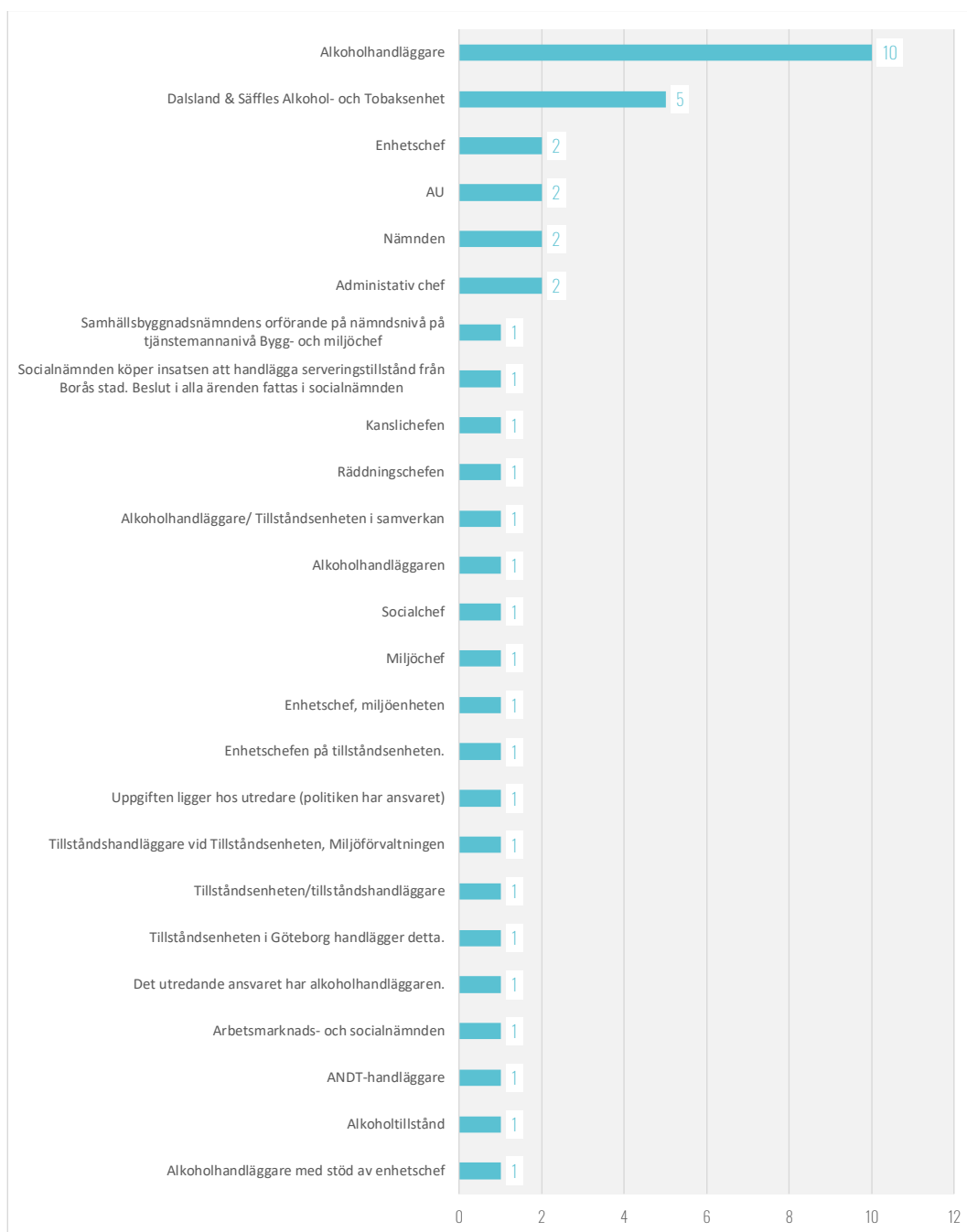
- ▶ Individnämnd

6. Är det nämnden i sin helhet som beslutar, gällande serveringstillstånd i er kommun, eller ett utskott eller liknande?

Enkätfråga 6: (En öppen fråga utan svarsalternativ) De vanligaste svaren är att det är utskott (ca 14 svar) eller nämnden (ca 12 svar) som beslutar om serveringstillstånd i kommunen. (n=43).

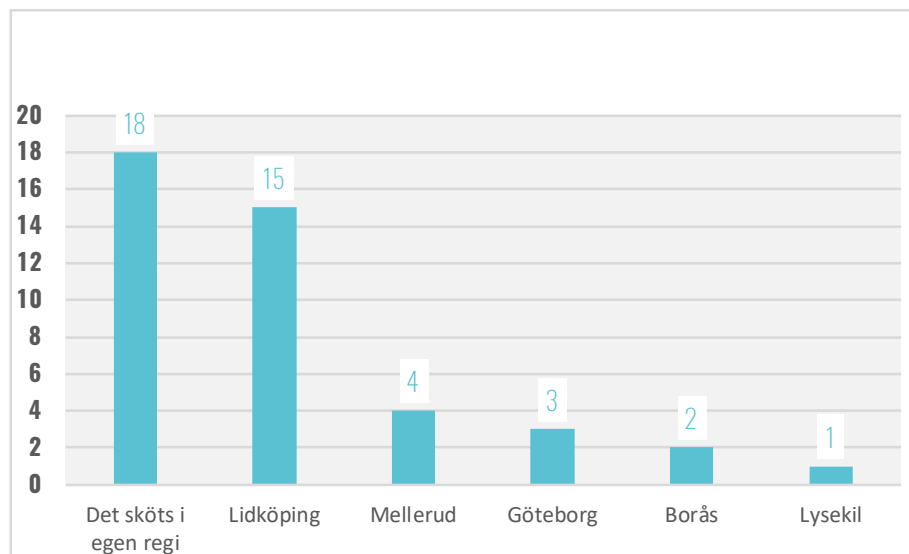
7. Vilken befattning är det som har helhetsansvar för arbetet med tillståndsgivning och tillstånd i er kommun?

Enkätfråga 7: (En öppen fråga utan svarsalternativ). Alkoholhandläggaren är det mest frekventa svaret. (n=41).

Tillståndsprovning

8. Vilken kommun sköter hantering och utredning av serveringstillstånd för er kommun?

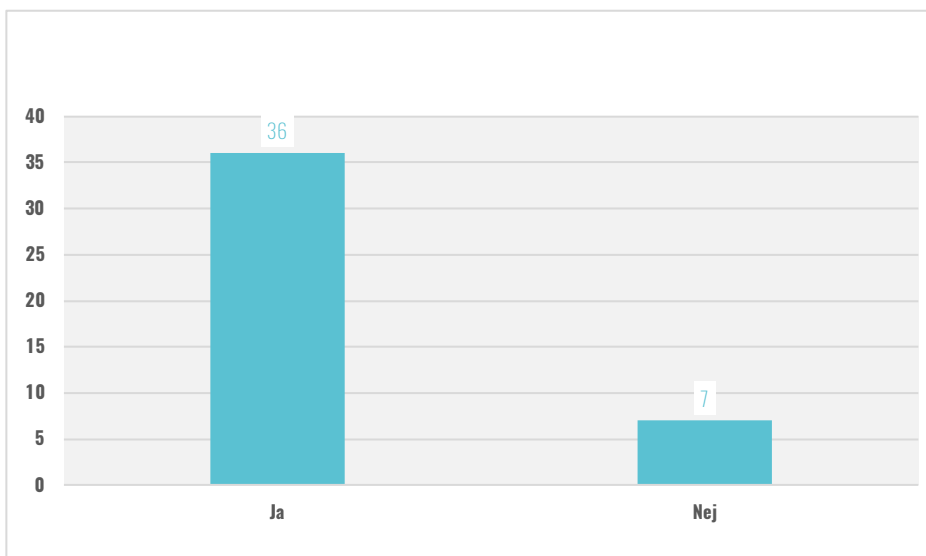

Enkätfråga 8: "Det sköts i egen regi" är det mest frekventa svaret, vilket angetts av 18 kommuner. 25 kommuner (58 procent av de svarande) anger att de låter en annan kommun sköta hantering och utredning av serveringstillstånd. (n=43).

Kommentar från respondenter

- ▶ 100 procent Tjänst i Sotenäs där 50 procent hyrs ut till Tanum enligt avtal t.o.m. 2020-01-31.
- ▶ I egen regi.
- ▶ Mellerud ansvarar för alla fem Dalslands kommuners handläggning och tillsyn.
- ▶ Samarbetsavtal gällande fr.o.m. 180701 och förnyad gällande fr.o.m. 190701.
- ▶ Tillstånds enheten i Samverkan.
- ▶ Vi sköter den själva.
- ▶ Via avtal med Sotenäs kommun köper man 50-procent av en 100-procent tjänst.

9. Kräver er kommun att sökande, av alla typer av serveringstillstånd, klarar av kunskapsprovet om alkohollagen? (8 kap 12§)

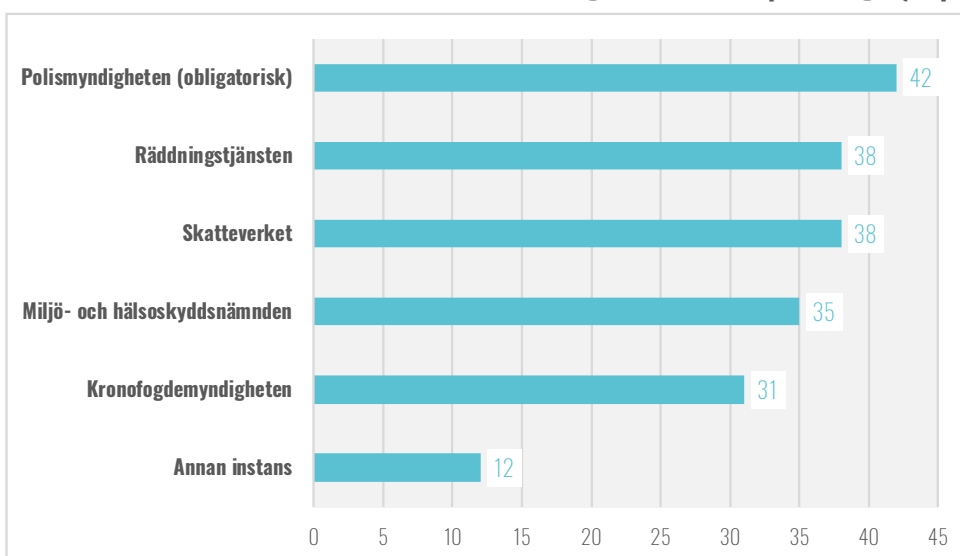

Enkätfråga 9: 36 kommuner svarade att kunskapsprov är ett krav. 7 kommuner svarade nej på frågan. (n=43).

Kommentar från respondenter – har inkommit i efterhand via mejl:

- ▶ ”Vi har vid något tillfälle gett tillstånd för ett enstaka tillfälligt tillstånd till slutet sällskap, exempelvis eget bröllop. Huvudregeln är dock att ett kunskapsprov ska genomföras med godkänt resultat.”
- ▶ ”Detta gäller enbart vid tillfälligt tillstånd till slutet sällskap, vid första ansökan om tillstånd, och där bedömningen är att det rör sig om en engångshändelse, där sökanden med stor sannolikhet inte kommer att söka igen under överskådlig tid, t.ex. bröllop. Är bedömningen att sökanden sannolikt kommer söka igen, inom rimlig närtid (1-2 år), tillämpas krav på kunskapsprov från första ansökan.”

10. Vilka remissinstanser används för beredning vid tillståndsprövning? (Kap 9, 8 §)

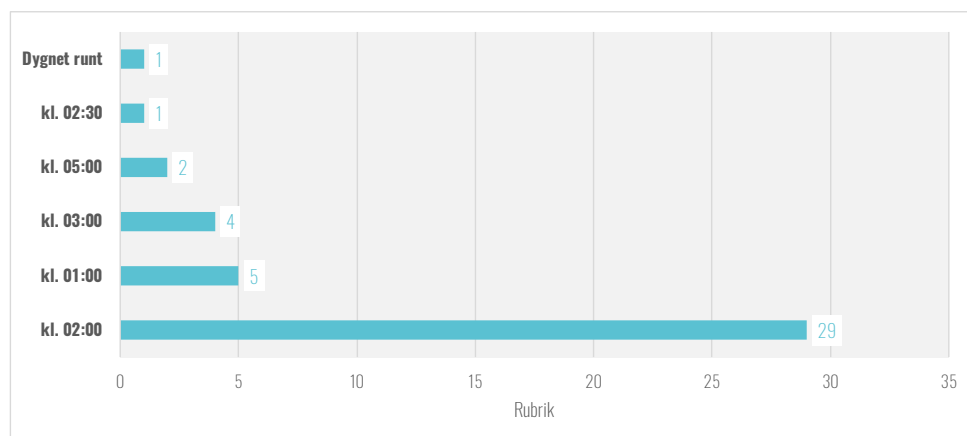
Enkätfråga 10: Polismyndigheten är obligatorisk enligt alkohollagen, vilket alla svaranden har angett. Räddningstjänst och Skatteverket används vid beredning i 38 av 42 kommuner. (n=42).

Annan instans, ange vilken:

- ▶ Bygghälskontoren (svaras av fem kommuner).
- ▶ Miljö- och bygglövsnämnden.
- ▶ Omsorgsförvaltningen och Byggnadsförvaltningen.
- ▶ Omsorgsförvaltningen och Samhällsbyggnadsförvaltningen i vissa fall.
- ▶ Socialnämnden.
- ▶ Socialtjänsten i Mölndal.
- ▶ Sotare samt avdelningen för miljötillsyn vid Miljöförvaltningen.
- ▶ Sotaren (svaras av två kommuner).
- ▶ Tillståndsenheten, Göteborg skickar ut remisser.
- ▶ Uppgifter om restförda skatter och avgifter kommer via Skatteverket. Miljö remitteras vid behov.

11. Vad är den senaste serveringstiden i er kommun?

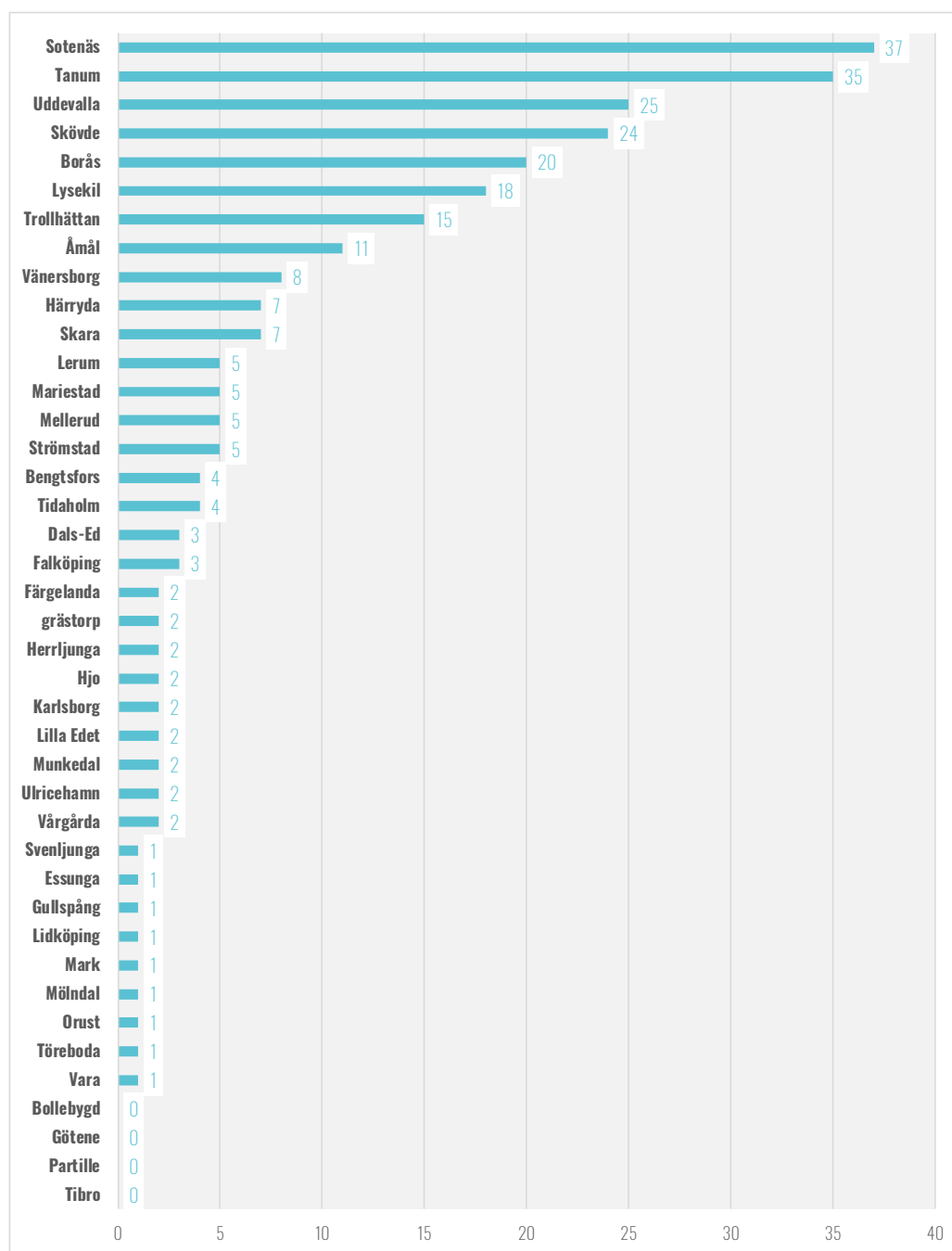

Enkätfråga 11: (En öppen fråga utan svarsalternativ) 29 kommuner (69 procent av de svarande) anger att den senaste serveringstiden är kl.02:00. Två kommuner, Göteborg och Lilla Edet, har öppet till kl.05:00. Härryda kommun har öppet dygnet runt, på flygplats. (n=42)

Kommentar från respondenter - har inkommit i efterhand via mejl:

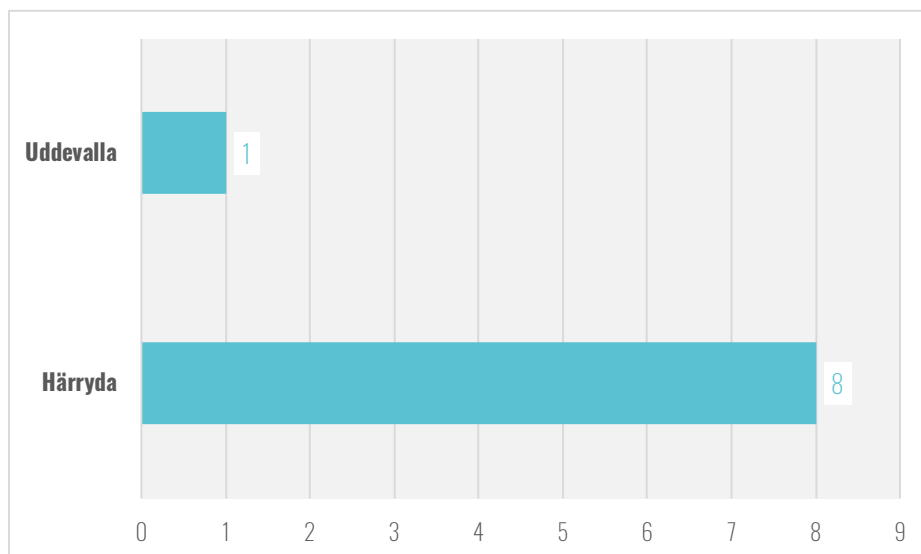
- ▶ ”Ja det stämmer att man i Härryda kommun kan bli serverad alkohol dygnet runt, på Göteborg Landvetter Flygplats.”
- ▶ Svar från Lilla Edet: ”Det gäller för slutna sällskap. För allmänhet är det till kl.03:00. Bedömningen av serveringstiden har gjorts utifrån karaktären och läget på verksamheten.”

12. Hur många serveringstillstånd i er kommun tillät en senare sluttid än kl. 01:00 per den 31 december 2018?

Göteborg har svarat att de har 214 serveringstillstånd. Enkätfråga 12: Göteborg redovisas separat för att få en tydligare överblick i grafen. Frånsett Göteborg med sina 214 tillstånd sticker två kommuner ut, Sotenäs och Tanum, med 35 samt 37 tillstånd efter kl.01:00. (n=42).

13. Hur många serveringstillstånd i er kommun tillät en tidigare starttid än kl. 11.00 per den 31 december 2018?

Enkätfråga 13. Redovisning sker endast av de kommuner som svarat mer än 0. (n=42)

Kommentar från respondenter - har inkommit i efterhand via mejl:

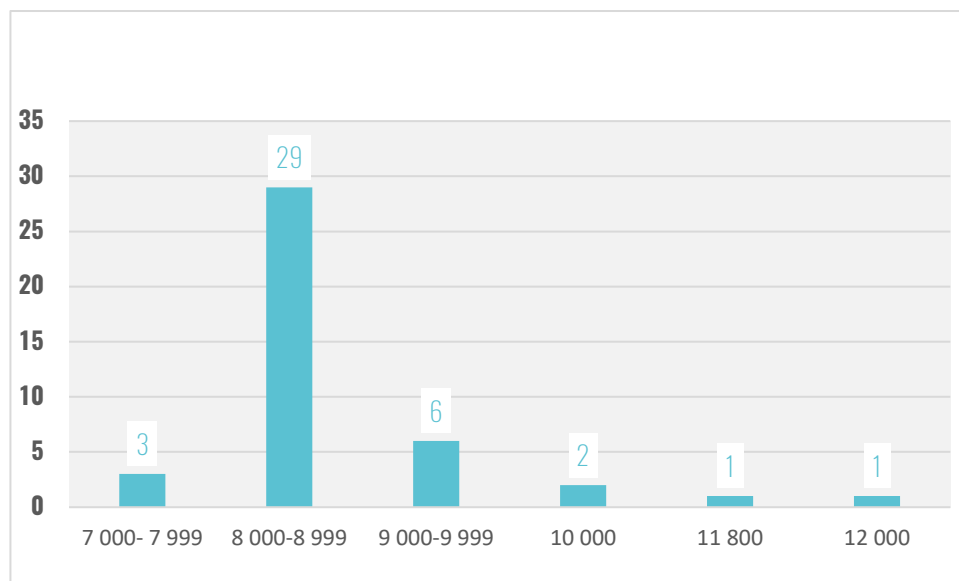
- ”Det gäller våra turistbåtar som får frågor från slutna sällskap (oftast vid bröllop). (...) på båten vill man ha möjlighet att t.ex. skåla i ett glas vin/bubbel. (...) De har ett stadigvarande tillstånd för servering till allmänheten så detta är ett undantag endast för slutna sällskap. Tillståndet utnyttjas endast enstaka gånger varje sommar.”

14. Vad var avgiften för att ansöka om stadigvarande alkoholtillstånd i er kommun 2018?

Kommun	Avgift SEK	Kommun	Avgift SEK	Kommun	Avgift SEK
Tanum	7 000	Skara	8 000	Partille	8 200
Lilla Edet	7 200	Sotenäs	8 000	Orust	8 400
Ulricehamn	7 800	Strömstad	8 000	Lysekil	8 835
Essunga	8 000	Tibro	8 000	Munkedal	8 835
Falköping	8 000	Tidaholm	8 000	Bengtsfors	9 000
Grästorp	8 000	Trollhättan	8 000	Dals-Ed	9 000
Gullspång	8 000	Töreboda	8 000	Fägelanda	9 000
Götene	8 000	Uddevalla	8 000	Mellerud	9 000
Herrljunga	8 000	Vara	8 000	Åmål	9 000
Hjo	8 000	Vårgårda	8 000	Mark	9 200
Karlsborg	8 000	Vännersborg	8 000	Svenljunga	9 900
Lerum	8 000	Göteborg	8 200	Bollebygd	10 000
Lidköping	8 000	Härryda	8 200	Skövde	11 800
Mariestad	8 000	Mölnadal	8 200	Borås	12 000

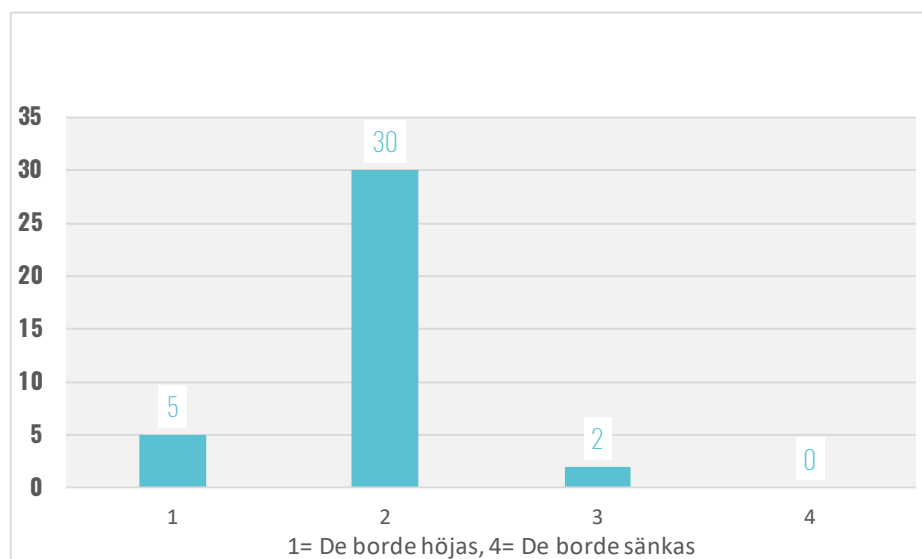
Enkätfråga 14. Svar per kommun. Medelvärdet är 8 447 kr. (n=42).

14. Vad var avgiften för att ansöka om stadigvarande alkoholtillstånd i er kommun 2018?

Enkätfråga 14, gruppering: (En öppen fråga utan svarsalternativ). Svaren har grupperats för att skapa en överskådlig bild. 22 av kommunerna anger exakt 8000 kr i avgift, vilket gör 8 000 kr till den mest frekventa avgiften. 69 procent av de svarande anger att de har en avgift mellan 8 000-8 999 kr. (n=42).

15. Vad anser ni om tillståndsavgifterna för serveringstillstånd som tas ut i er kommun?

Enkätfråga 15: Svarsalternativ 2 är det mest frekventa svaret.

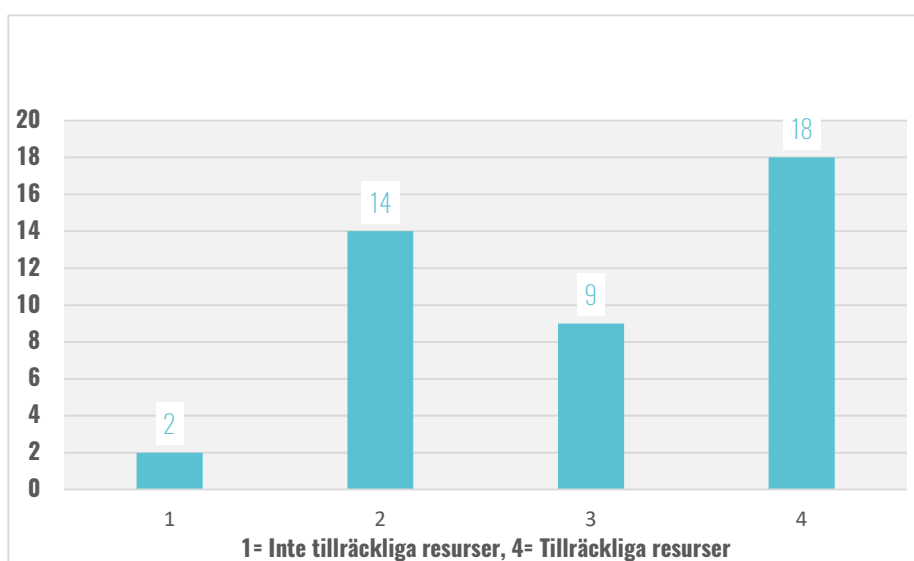
Fem kommuner anser att tillståndsavgifterna för serveringstillstånd borde höjas. (n=37)

Kommentar från respondenter

- ▶ Höjdes senast 2017 (Svar från fem kommuner).
- ▶ Tillståndsenheten har ingen åsikt.
- ▶ Taxan är föremål för översyn.
- ▶ Vi har under 2019 höjt tillsynsavgiften baserat på restaurangens omsättning av alkoholförsäljning.
- ▶ Vi följer Tillståndsenheten, Göteborgs taxor.

- ▶ Detta är en politisk fråga. Det finns inget krav i lagstiftningen att verksamheten skall vara helt avgiftsfinansierad.
- ▶ Bra nivå.
- ▶ Höjes med 2 000 kr 2019.
- ▶ Oförändrade sedan 2012.
- ▶ Avgifterna ska motsvara kostnaderna för hanteringen av tillståndsärenden och justeras vid behov.
- ▶ OK.
- ▶ De ligger på rätt nivå just nu.

16. Hur väl anser ni att resurserna, under 2018, var tillräckliga för att utföra ett kvalificerat arbete med serveringstillstånd?

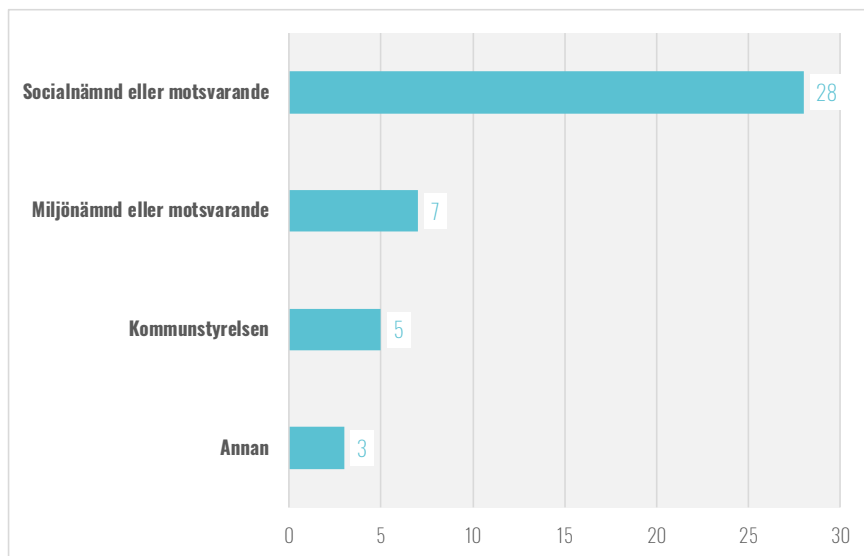
Enkätfråga 16. Svartalernativ 4, är det mest frekventa svaret följt av svartalernativ 2. Två kommuner anser att de inte har tillräckliga resurser, enligt svartalernativ 1. (n=43).

Kommentar från respondenter

- ▶ Vi har totalt 104 tillstånd på 2,0 tjänst (svar från 5 kommuner).
- ▶ Finns resurser för utförandet av tillsynen, dock ligger det övergripande ansvaret på en enhet som inte har resurser för hanterande och planering av verksamheten.
- ▶ Fått mer resurser under 2019 och kommer att få ytterliga resurser under 2020.

Tillsyn

17. Vilken nämnd eller motsvarande är ansvarig för tillsynsarbetet i er kommun?

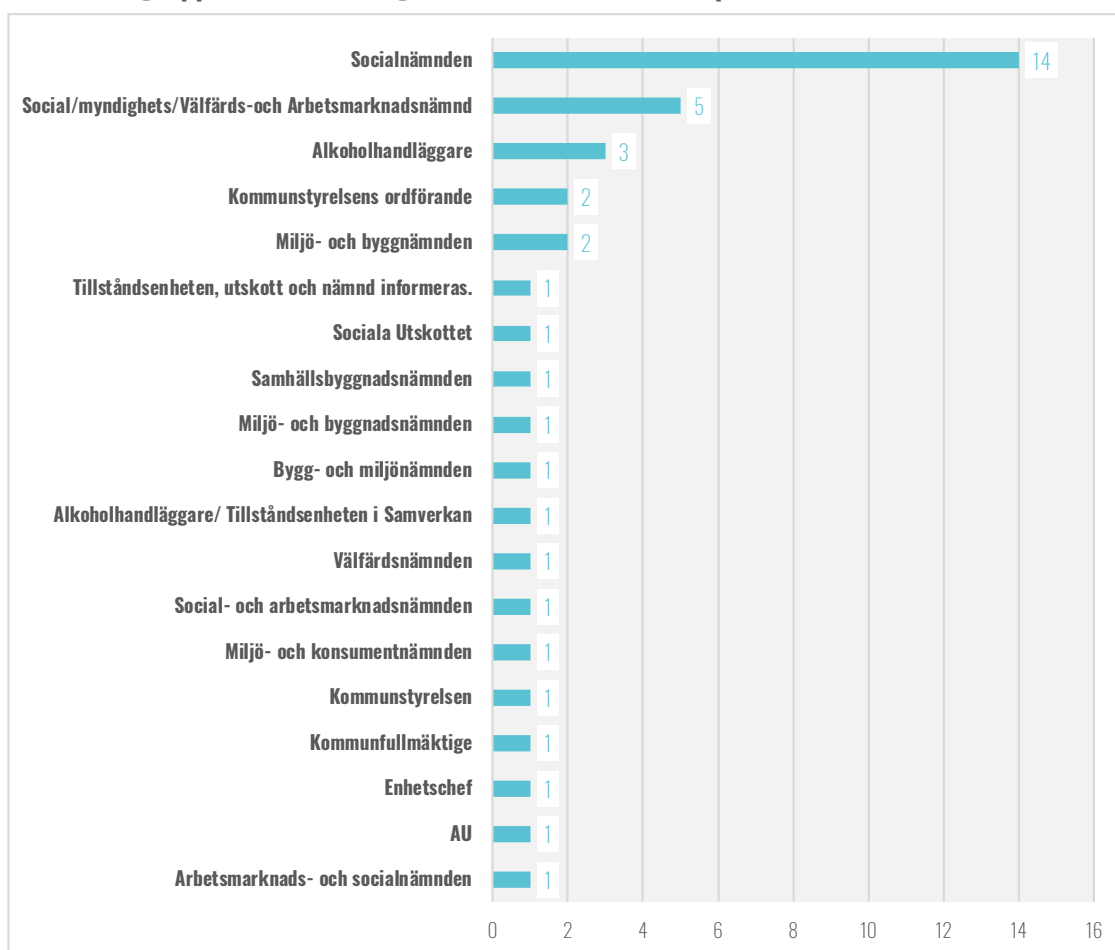

Enkätfråga 17: Socialnämnd eller motsvarande det mest frekventa svaret, vilket svarades av 65 procent (28 st) av kommunerna. (n=43).

Annan, ange vilken:

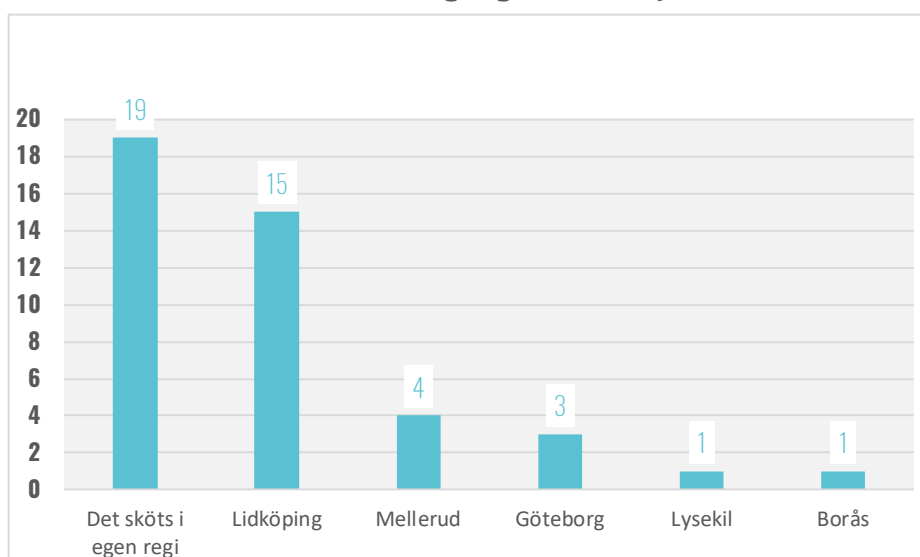
- ▶ Social resursnämnd.
- ▶ Sociala utskottet.
- ▶ Sociala utskottet.

18. Vilken grupp eller befattning fattar beslut om tillsynsplanen i er kommun?

Enkätfråga 18: (En öppen fråga utan svarsalternativ). "Socialnämnden" det mest frekventa svaret, vilket uppgavs av 14 kommuner. (n=40).

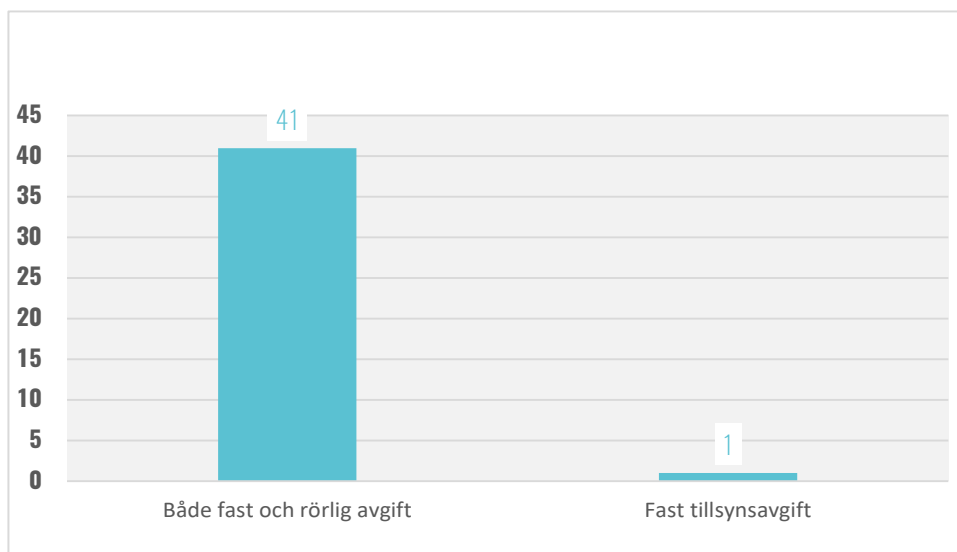
19. Vilken kommun sköter hanteringen gällande tillsyn för er kommun?

Enkätfråga 19: I egen regi är det mest frekventa svaret, vilket svaras av 19 kommuner. 24 kommuner anger att de låter en annan kommun sköta tillsynen. Antal kommuner i samverkansgrupper är mellan 2-16 kommuner, per grupp. (n=43).

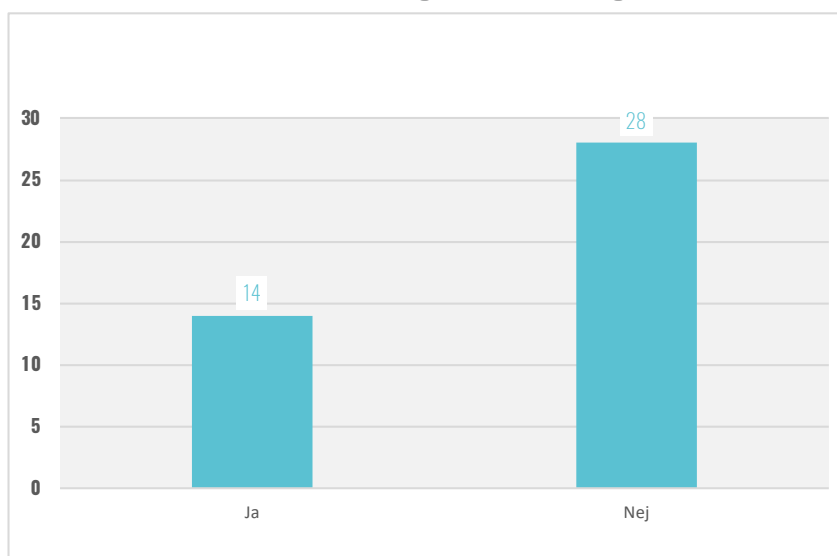

20. Hur ser strukturen ut, på er kommuns tillsynsavgifter av serveringstillstånd?

Enkätfråga 20. Både fast och rörlig är den mest frekventa strukturen, vilket svaras av 98 procent av kommunerna. Den rörliga delen beror ofta på omsättning. En kommun angav en annan struktur vilken endast består av en fast tillsynsavgift (Skövde kommun). (n=42).

21. Tar er kommun ut en extra avgift för serveringstillstånd med sen serveringstid ?

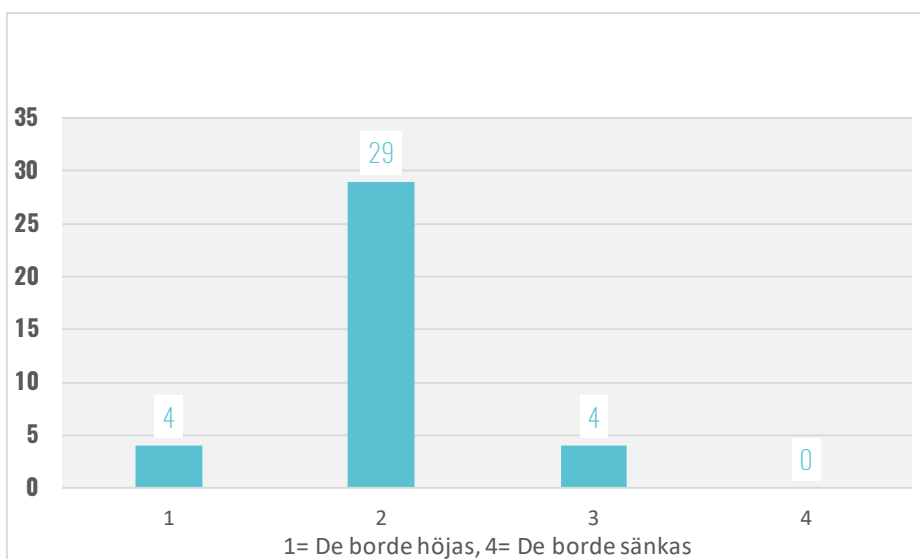

Enkätfråga 21. 28 kommuner anger att de inte tar ut en extra avgift vid sen serveringstid. Flera av de som svarat att de tar ut en extra avgift anger att den fasta avgiften höjs vid senare öppettider (se kommentar nedan). (n=42).

Kommentar från respondenter – från de som svarat att de tar ut en extra avgift:

- ▶ En stafflad skala där avgiften höjs beroende på sluttiden (svarat av 3 kommuner).
- ▶ Den fasta tillsynsavgift blir högre ju senare öppettider.
- ▶ Den fasta tillsynsavgiften blir högre vid senare serveringstid.
- ▶ Högre fast tillsynstaxa vid senare serveringstid.
- ▶ Fasta tillsynsavgiften är mer vid sen serveringstid.
- ▶ Högre avgift.
- ▶ Senare tid högre avgift.

22. Vad anser ni om de tillsynsavgifter som tas ut i er kommun?

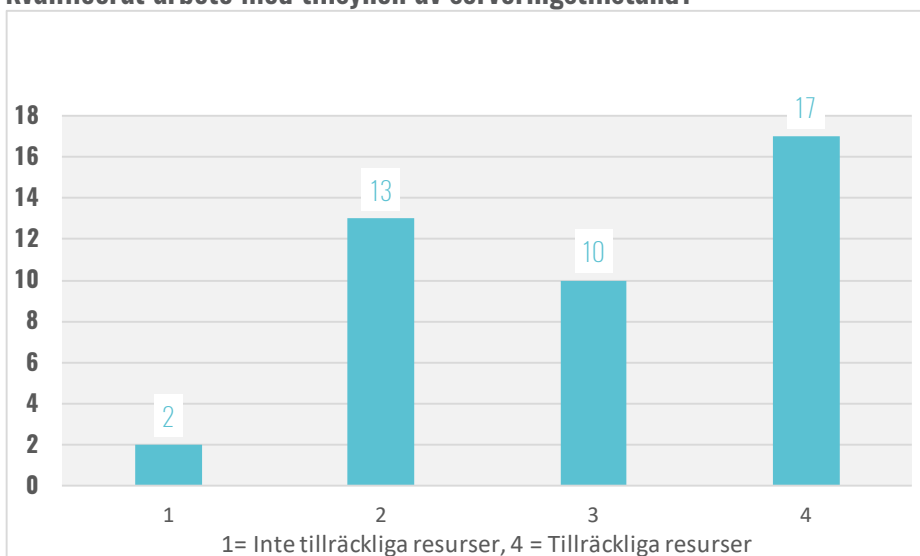

Enkätfråga 22. Svarsalternativ 2, är det mest frekventa svaret. Ingen kommun anser att de borde sänkas. (n=37).

Kommentar från respondenter

- ▶ Avgifterna ska motsvara kostnaderna för hanteringen av tillståndsärenden och justeras vid behov.
- ▶ Bra nivå.
- ▶ De ligger på en bra nivå just nu.
- ▶ Ingen åsikt.
- ▶ Ok.
- ▶ Även detta är en politisk fråga.
- ▶ Vi följer Tillståndsenheten, Göteborgs avgifter.

23. Hur väl anser ni att resurserna, under 2018, var tillräckliga för att utföra ett kvalificerat arbete med tillsynen av serveringstillstånd?

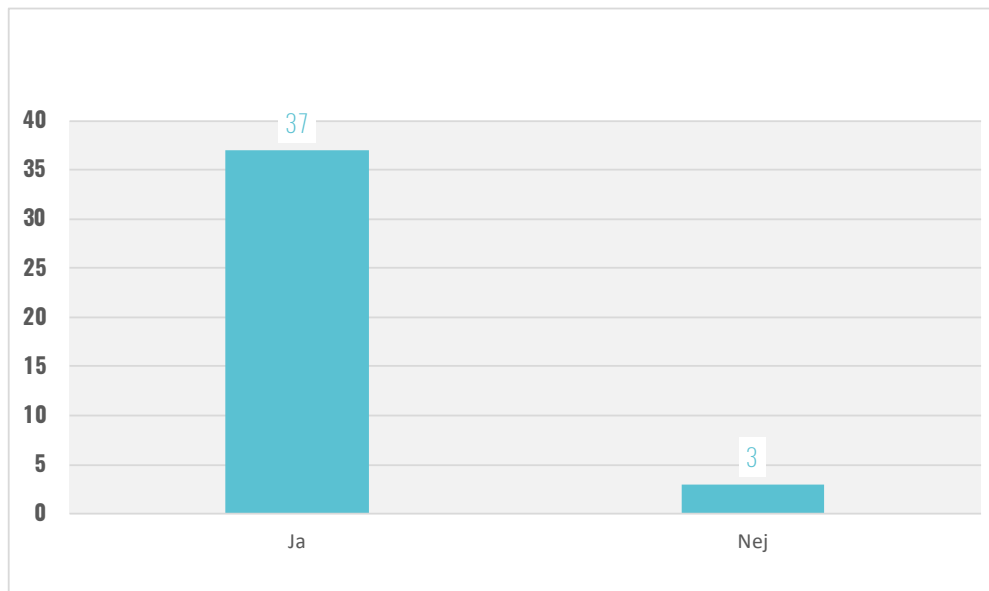

Enkätfråga 23. Tillräckliga resurser = 4 är det mest frekventa svaret, angett av 17 kommuner. (n=42).

Kommentar från respondenter

- ▶ När det gäller tillsynen är även detta en politisk fråga hur mycket tillsyn som skall göras. Vad jag känner till finns inga riktlinjer för omfattningen av tillsynen.

24. Erbjuder er kommun regelbundet tillståndshavare och serveringspersonal utbildning i Ansvarsfull alkoholservice eller liknande?

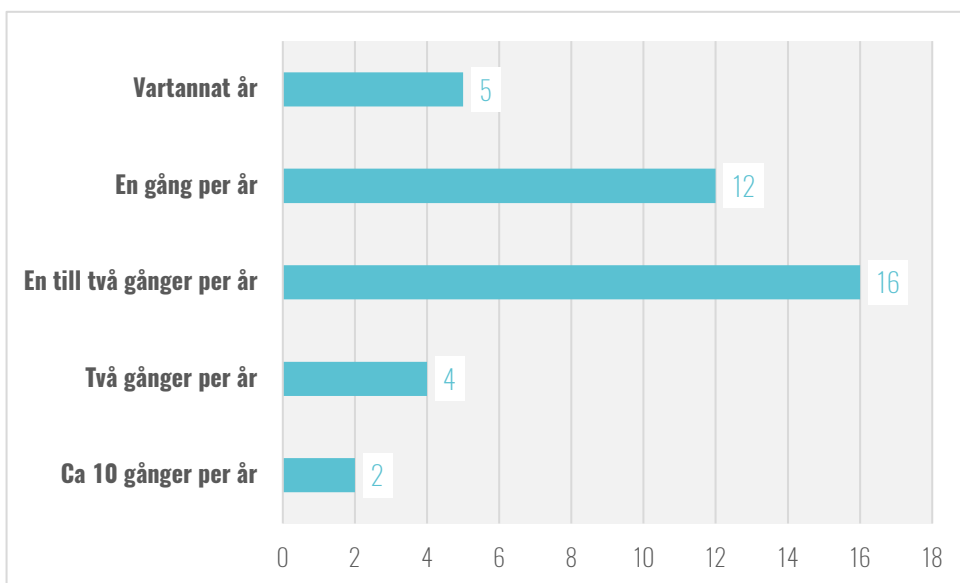

Enkätfråga 24. 92 procent av kommunerna anger att de regelbundet erbjuder tillståndshavare utbildning i ansvarsfull alkoholservice. (n=40).

Kommentar från respondenter

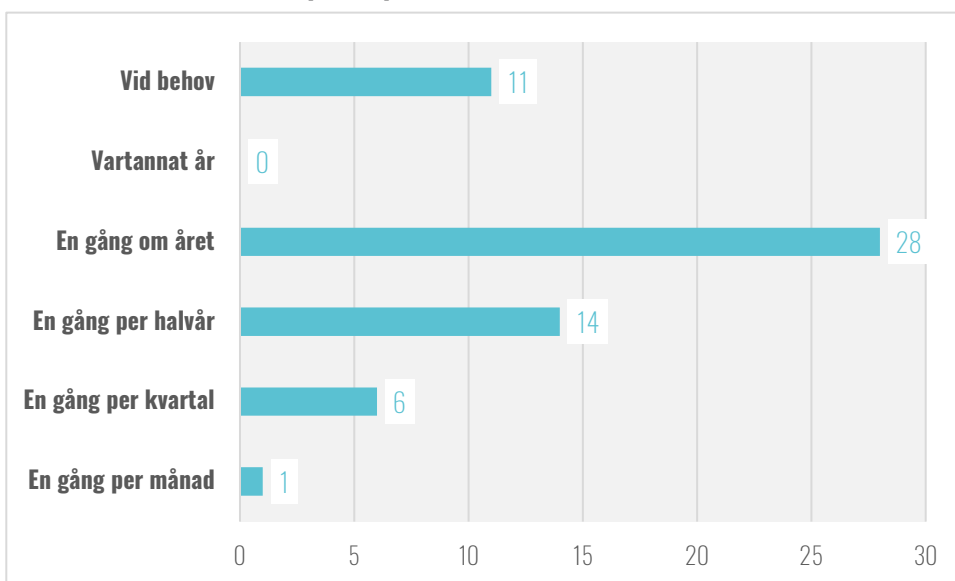
- ▶ Tillsammans med Trollhättan och Lilla Edet.
- ▶ Utbildning erbjuds för nya sökanden.

25. Hur ofta erbjuds dessa utbildningar?

Enkätfråga 25: (En öppen fråga utan svarsalternativ). En gång per år är det mest frekventa svaret, angett av 16 kommuner. 35 kommuner anger att de erbjuder utbildning minst en gång per år. (n=39)

26. Hur ofta sker tillsyn på respektive serveringsställe?

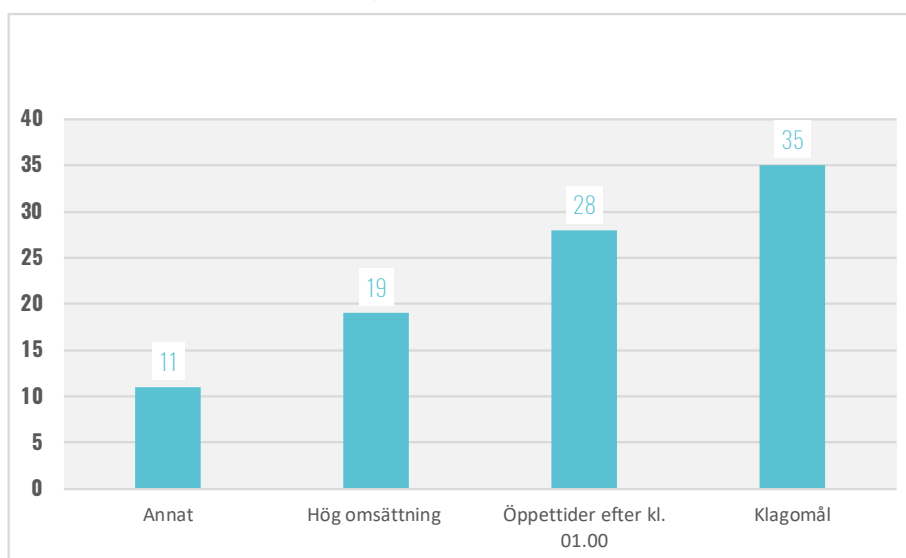
Enkätfråga 26: (Flervalgsfråga med möjlighet att fylla i flera svar). Vi ser att 28 kommuner anger att de gör tillsyn minst en gång per året. 14 kommuner anger att de gör tillsyn en gång per halvår. 11 kommuner anger även att de gör tillsyn vid behov, vilket i ett fall kan betyda att de gör tillsyn mer sällan än 1 gång per år. Frånsett en kommun anger alla att de gör minst ett tillsynsbesök per serveringsställe minst en gång per år. (n=41).

Kommentar från respondenter

- ▶ Alla får ett besök per år oavsett, men de med mycket gäster får efter behov och arrangemang (svar från fem kommuner).
- ▶ Minst en gång per år per serveringsställe.
- ▶ Alla ska få minst ett besök/år, men det kan även ske oftare.
- ▶ Vissa får fler besök.

- ▶ De serveringsställen som har servering till kl.02:00 har ytterligare två tillsynstillfällen per år.
- ▶ Minst ett tillsynsbesök/år. Sena öppettider och ungdomlig publik får besök flera gånger. Återkommande brister ger också fler tillsynsbesök.
- ▶ Detta är målet enligt tillsynsplanen.
- ▶ Minst en gång per år.
- ▶ Mål enligt tillsynsplanen.
- ▶ Varje serveringsställe ska ha minst ett besök per år.
- ▶ Restauranger (nattklubbsskarakter) besöks varje månad.
- ▶ Fler gånger vid behov.

27. Vad föranleder tätare tillsynskontroller?

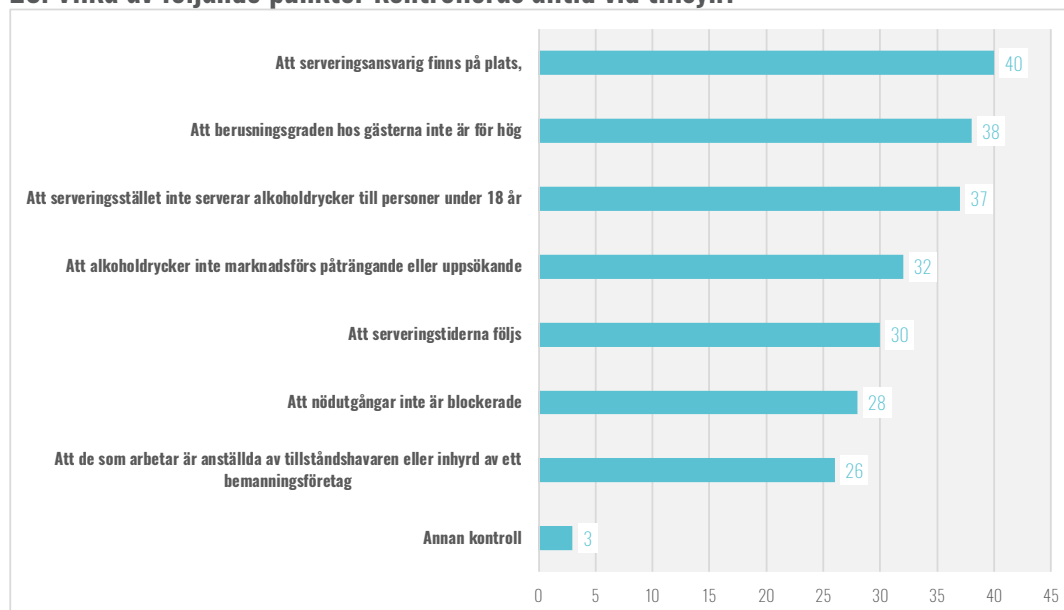

Enkätfråga 27: (Flervalsfråga med möjlighet att fylla i flera svar). Klagomål var det mest frekventa svaret, näst följt av Öppettider efter kl.01:00. Inom kategorin Annat återfinns ungdomlig publik, dans samt evenemang och livemusik. (n=43).

Annat, ange vad:

- ▶ Evenemang och livemusik (svar från fem kommuner).
- ▶ Hur dryckesorienterad verksamheten är.
- ▶ Uppföljande besök efter brister och t.ex. om vi ser aggressiv marknadsföring där alkoholen är i centrum etc.
- ▶ Nattklubb/ungdomsställe/narkotika/helrörsförsäljning/kl.03:00 tid.
- ▶ Öppettider efter kl.03:00.
- ▶ Ungdomsställe/kl.03:00 tid/narkotika.
- ▶ Uppföljningsbesök.
- ▶ Anmärkningar vid tillsyn.
- ▶ Sena öppettider och ungdomlig publik får besök flera gånger. Återkommande brister ger också fler tillsynsbesök.
- ▶ Uppdagade problem.
- ▶ Ung publik. Dansställen.

28. Vilka av följande punkter kontrolleras alltid vid tillsyn?

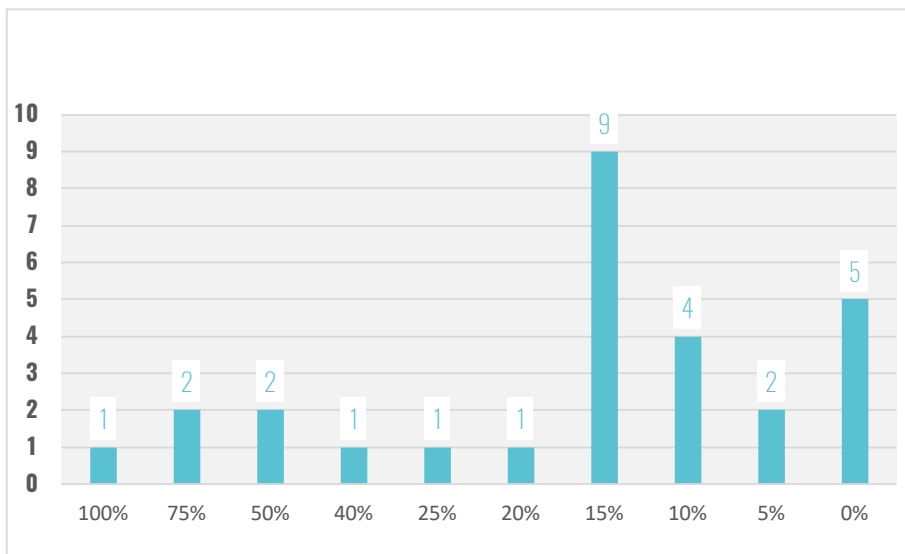

Enkätfråga 28: (Flervalfråga). Det tre mest frekventa svaren var, att serveringsansvarig finns på plats (40 st), att berusningsgraden hos gästerna inte är för hög (38 st), att serveringsstället inte serverar drycker till personer under 18 år (37 st). (n=42).

Annan kontroll, ange vilken?

- ▶ Matutbud (svar från fem kommuner).
- ▶ Ovanstående är vad vi alltid kollar, men sedan har vi även särskilda teman vid olika tillsyner, t.ex. kanske vi fokuserar på att kolla att matutbudet är tillräckligt en viss period. Givetvis kollas t.ex. legitimation också om vi ser att någon som serveras ser väldigt ung ut.
- ▶ Ordning på stället samt i förekommande fall tillstånd från polis.
- ▶ Att givet tillståndsbevis stämmer med verkligheten, meny, förvaring av alkohol, pris på drycker, inköpsställe av alkohol, förändringar i bolag, revisor och ev. inplanerade tillställningar.
- ▶ Matutbud, att det råder ordning, prissättning, personantalet följs, lokalernas utformning, kassaapparater används och kvitto erbjuds. Rökning sker på tillåtet sätt.
- ▶ God ordning i och utanför lokalen. Mat tillhandahålls i den omfattning som AL förutsätter. Kontrollera prissättning av alkoholdrycker. m.m.
- ▶ Alla frågor här rör endast yttre tillsyn. Även inre tillsyn genomförs kontinuerligt. Sköter man inte sin ekonomi ökar risken att man inte sköter verksamheten heller.
- ▶ Att matutbudet är tillräckligt.

29. Hur många procent av tillsynsbesöken görs tillsammans med någon annan myndighet?

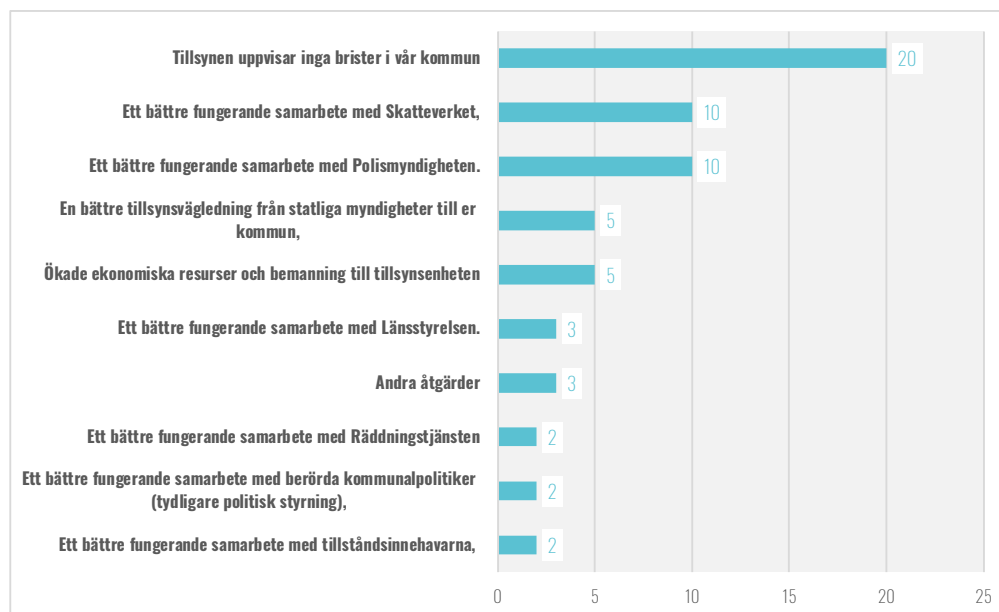

Enkätfråga 29: (En öppen fråga utan svarsalternativ). 15 procent var det mest frekventa svaret. 5 kommuner anger att de inte gör tillsynsbesök, men någon annan myndighet. Frågan hade stort bortfall. (n=28).

Kommentar från respondenterna

- ▶ Enstaka gånger.
- ▶ Svårt att avgöra, görs vid behov.
- ▶ Svårt att avgöra, vid behov.
- ▶ Svårt att svara på, vid behov.
- ▶ Svårt att svara på, endast vid behov.
- ▶ Svårt att säga, blir vid behov.
- ▶ Svårt att uppskatta.
- ▶ Svårt att avgöra, vid behov.
- ▶ Varierar.
- ▶ Fem procent polis/skatt.
- ▶ Det varierar från år till år, mellan 15-57 procent de senaste åren.
- ▶ Samordnad tillsyn sker en gång per år på några utvalda restauranger i kommunen.
- ▶ 26,5 procent 2018, 53 gemensamma av 200 yttre tillsyner. Detta kan variera från år till år.
- ▶ Vet ej.

30. Vilka åtgärder skulle kunna göra arbetet med tillsynen bättre och effektivare?

Enkätfråga 30 (flervalsfråga): Tillsynen uppvisar inga brister i vår kommun, är det mest frekventa svaret. 10 kommuner efterfrågar ett bättre fungerande samarbete med Skatteverket. 10 kommuner efterfrågar även ett bättre fungerande samarbete med polismyndigheten. (n=36).

Andra åtgärder, ange vilka:

- ▶ Alla förbättrade samarbeten förbättrar arbetet.
- ▶ Bättre samarbete mellan kommunens myndigheter.
- ▶ Detta innebär inte att den inte kan bli bättre. Även detta är i vissa delar en politisk fråga där ambitionsnivåerna beslutas av den politiska församlingen.
- ▶ Polis och Skatt behöver avsätta mer personella resurser.
- ▶ Tillsynsarbetet fungerar bra. Önskar dock mer samarbete med polisen.
- ▶ Vi gör mycket tillsyn. Målet är 100 procent och minst 4 ggr/år på nattklubbar och större ställen (svar från fem kommuner).
- ▶ Allt fungerar bra med andra myndigheter/politiker. Fungerar väl.
- ▶ Det är ibland lite svårigheter när en kommun har ansvar för tillsynen rent praktiskt, men den lilla kommunen ansvarar för tillsynen som helhet.
- ▶ Fungerar väl.
- ▶ Skulle vara gynnsamt både för kommun och restaurangägare att Marks kommun hade en egen tillsynsenhet för att sammanhålla resurser och arbetet.

31. Stort tack för ditt deltagande, har du något mer du vill tillägga ?

- ▶ De fem Dalslandskommunerna: Bengtsfors, Dals Ed, Färgelanda, Mellerud och Åmål har haft samarbete runt alkoholhandläggning sedan 1998. Numera ingår också Värmlandskommunen Säffle, men denna ingår inte i svaren.
- ▶ I enkäten finns en blandning av frågor som är av handlägningsnatur och politisk- och ledningsnatur. Enkäten kommer troligtvis att hamna hos handläggare, men flera frågor kan/skall inte besvaras av en handläggare. Begreppet ”ansvarig” för har många nivåer och borde nog preciseras för att få de svar ni önskar.
- ▶ Vi har ett bra samarbete med alla berörda myndigheter.
- ▶ Angående kunskapsprov så följer vi regelverket och de föreskrifter som finns på området
- ▶ Vi har ett bra samarbete med alla berörda myndigheter.

Analys

I detta avsnitt jämförs våra resultat, från stycket ovan, med varandra samt med fakta från andra undersökningar. Då vår enkät delvis omfattar samma område som återfinns i Länsrapporten 2018, kommer flera resultat från Länsrapporten att presenteras nedan.

Ansvar och samverkan

Styrdokument

I vår enkät ställdes frågor om tre olika styrdokument på kommunal nivå och var beslut om dessa fattas.

1. Alkohol- och drogpolicy (Enkätfråga 1-3). Beslut om denna tas oftast av kommunfullmäktige (20 kommuner) alternativt av socialnämnd eller motsvarande (11 kommuner). 10 kommuner uppger att de inte har någon policy och 8 av de som har en policy anger att uppföljning inte görs eller att det är okänt hur ofta den uppdateras.
2. Kommunala riktlinjer för alkoholservering (Enkätfråga 4). Beslut om denna fattas främst av Kommunfullmäktige (20 kommuner) alternativt socialnämnd eller motsvarande (14 kommuner).
3. Tillsynsplan (Enkätfråga 17-18). Tillsynsplanen beskriver hur arbetet med tillsyn ska bedrivas i kommunen. Beslut om denna tas främst av socialnämnd (14 kommuner). Vi ser även att i sex kommuner tas beslut om denna av alkoholhandläggare eller tillståndsenhet.
4. Vid korsjämförelser ser vi att nio kommuner tar beslut om alla dessa styrdokument i samma nämnd, varav den i åtta kommuner är socialnämnd eller motsvarande.

Ansvarig nämnd gällande serveringstillstånd

I vår enkät ställde vi även frågan om vilken nämnd som är ansvarig för beslut gällande stadigvarande serveringstillstånd. I grafen nedan ser vi utvecklingen sedan 2011. Uppgifterna mellan 2011-2016 är från Länsrapporten som då undersökte vilken nämnd som var ansvarig för tillståndsprövning och tillsyn. Vi ser i grafen att ansvarig nämnd för dessa frågor i de flesta kommuner är socialnämnd eller liknande. Vi kan även se att det med åren blir vanligare att ansvaret för dessa frågor ligger hos miljönämnd eller kommunstyrelsen. Siffrorna blir dock något missvisande för 2018 då bara 43 av 49 kommuner svarade på vår enkätfråga.

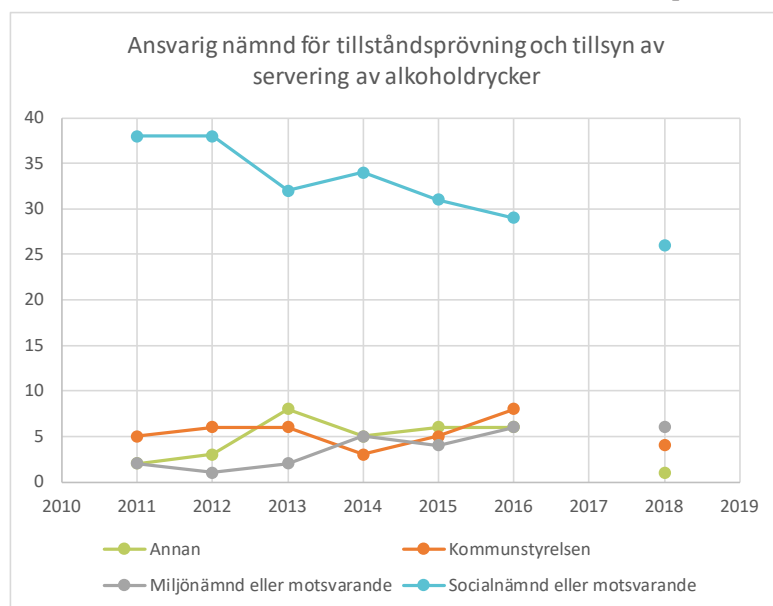

Bild 2: Bilden är en sammanslagning av uppgifter från Länsrapporten samt vår enkätfråga 17. Uppgifter mellan 2011–2016 är från Länsrapporten via Indikatorlabbet. Siffror från 2018 är från vår enkät och omfattar 43 kommuner. Vi ser en trend i att ansvarig nämnd främst är Socialnämnd eller motsvarande.

Samverkan eller egen regi

Majoriteten av kommunerna ingår i dag i någon slags kommunsamverkan. Antalet kommuner per kommunsamverkan varierar stort från grupper om två kommuner till grupper om 16 kommuner. En kommentar som lyftes i vår enkät var: "Det är ibland lite svårigheter när en kommun har ansvar för tillsynen rent praktiskt, men den lilla kommunen ansvarar för tillsynen som helhet." I vår enkät ställdes en fråga som främst riktade sig till kommuner i kommunsamverkan, fråga 7. "Vilken befattning är det som har helhetsansvar för arbetet med tillståndsgivning och tillstånd i er kommun?" Vi hoppades på att få svar på vem som har ansvar för serveringsfrågorna i den egna kommunen, men det blev tydligt att det var svårt att förstå vad frågan avsåg och svaren blev spretiga. Några hänvisade till utsedd tillsynsenhet medan andra till en befattning på den egna kommunen.

Nedan visas en heltäckande bild för alla kommuner i Västra Götaland.

Vilken kommun utövar tillståndsprövning och tillsyn för er kommun?

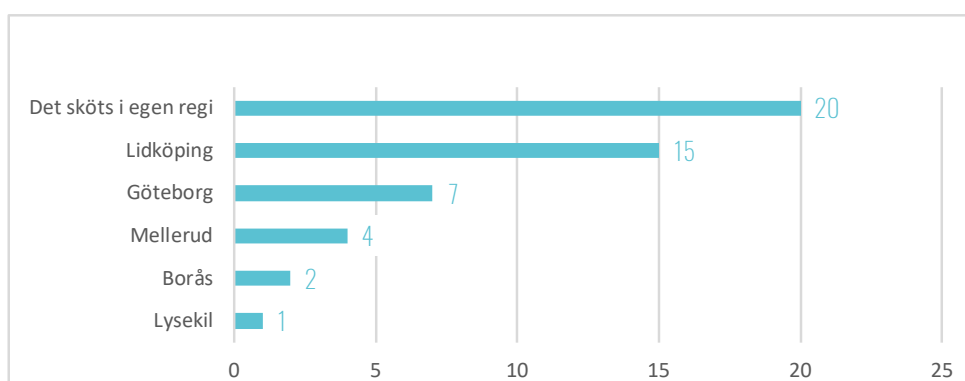

Bild 3. Sammanslagning av uppgifter från Länsrapporten 2018 och vår enkät för att få en heltäckande bild av hela Västra Götaland. Svaren är identiska på enkätfråga fråga 7, och 19, förutom Marks kommun som sköter tillsyn i egen regi, men tar hjälp av Borås för tillståndsprövning (i bilden ovan har vi placerat Mark i kommunsamverkan för Borås). 20 kommuner sköter tillståndsprövning och tillsyn i egen regi. Resterande 29 kommuner ingår i någon gruppering av kommunsamverkan. (n= 49).

Antal stadigvarande serveringstillstånd ökar medan årsarbetskraften för tillståndsprövning och tillsyn minskar.

Resurser och antal serveringstillstånd

Årsarbetskraft och antal stadigvarande serveringstillstånd

I Länsrapporten (2018) ställs frågan om hur mycket årsarbetskraft som läggs på alkoholtillsyn. Det är en av de frågor som vi valde att inte ställa i vår enkät för att istället hämta data från Indikatorlabbet. Grafen visar att den årsarbetskraft som läggs på tillståndsprövning och tillsyn tenderar att minska över tid. Frågan var formulerad: "Hur mycket arbetstid använde kommunen för tillståndsprövning och tillsyn över servering av alkoholdrycker 2018?" (Folkhälsomyndigheten, enkät, 2019).

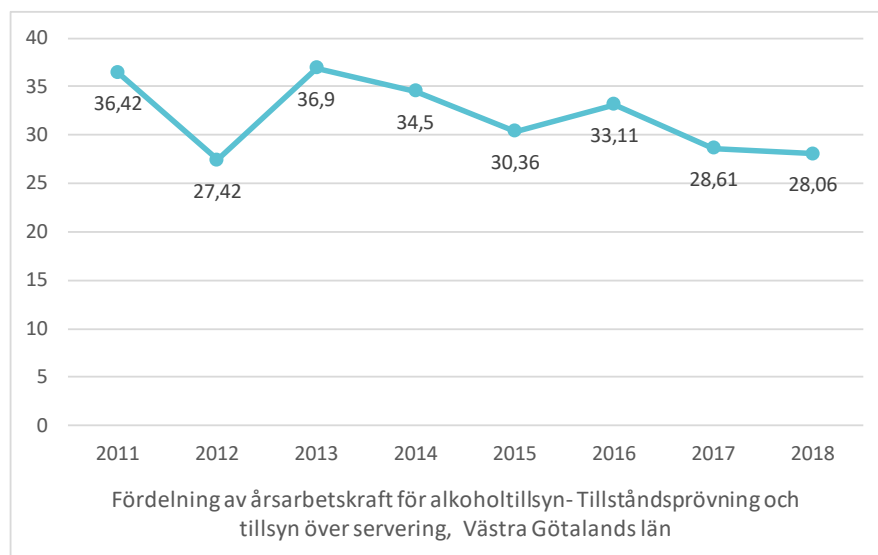

Bild 4. Indikatorn redovisas som antal årsarbetskrafter där en heltidstjänst (100 procent) = 1 årsarbetskraft. Årsarbetskraften för tillståndsprövning och tillsyn har minskat från 36,42 för 2011 i Västra Götaland till 28,06 för 2018. (Indikatorlabbet, 2019)

Bild 5 visar att antal stadigvarande serveringstillstånd ökar från 2011–2018. I graferna (Bild 4, Bild 5) framgår att antal stadigvarande serveringstillstånd ökar men att årsarbetskraften för tillståndsprövning och tillsyn minskar. 2011 fanns det i Västra Götaland 36,42 årsarbetskrafter och 1 868 stadigvarande serveringstillstånd (Indikatorlabbet, 2018). 2018 fanns det i Västra Götaland 28,06 årsarbetskrafter och 2 289 stadigvarande serveringstillstånd (Indikatorlabbet, 2018). Det innebär 421 fler tillstånd samtidigt som årsarbetskrafterna (antal heltidstjänster) minskat med 8,36 stycken, för åren 2011-2018.

2011 gick det 51,29 serveringstillstånd per heltidstjänst. 2018 var det 81,58 serveringstillstånd per heltidstjänst. I arbetet med tillståndsprövning ingår flera olika uppgifter, exempelvis att handlägga ärenden som får avslag och som därmed inte finns med i grafen om antal stadigvarande serveringstillstånd.

Öppettider efter 01.00 leder
till tätare tillsynsbesök

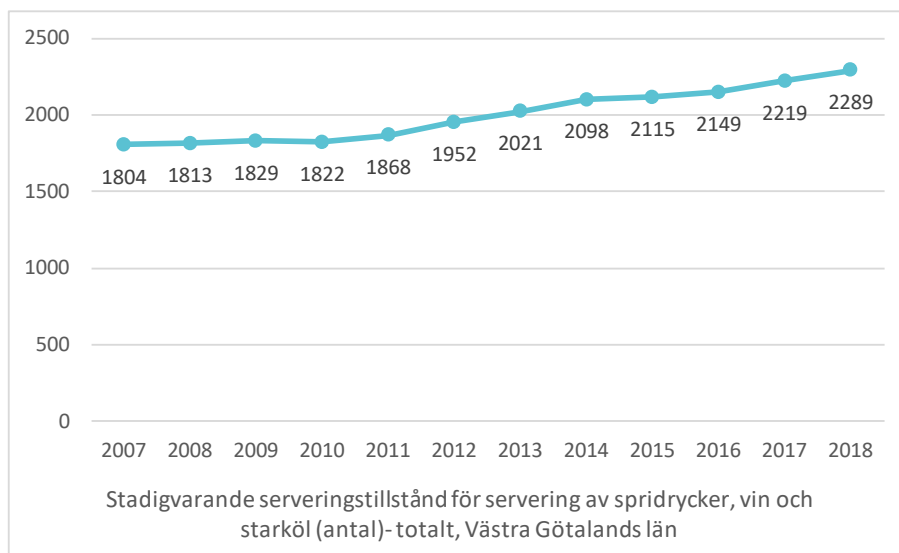

Bild 5. Antal stadigvarande serveringstillstånd har ökat från 1 868st 2011 till 2 289st 2018. (Indikatorlabbet, 2019).

Avgift

Extra avgift

I vår fråga nr 27 "Vad föranleder tätare tillsynskontroller" svarar 28 kommuner att de gör tätare tillsynskontroller på dem med öppettider efter 01:00. Extra kontroller är en extra kostnad för kommunen. Vår enkät visar dock att bara 14 av kommunerna tar ut en extra avgift för de med sen serveringstid (fråga 21). Kommentarer till frågan har getts av de som svarat att de tar ut en extra avgift. Flera av dessa har bedömt att det är en extra avgift i och med att de har en avgiftskala som ökar med senare öppettider. Här finns risk att de som svarat på frågan i andra kommuner tolkar frågan på ett annat sätt.

Självfinansiering

På enkätfråga 15 "Vad anser ni om tillståndsavgifterna för serveringstillstånd som tas ut i er kommun?". Svarar 30 kommuner svagt incitament för en höjning, två på en fyrgradig skala. Liknande svar fås på fråga 22 "Vad anser ni om de tillsynsavgifter som tas ut i er kommun?" 29 kommuner anger svagt incitament för en höjning.

Noterbart är att fem kommuner anser att tillståndsavgifterna bör höjas (Enkätfråga 15). För tillsynsavgifterna anser fyra kommuner att de bör höjas (Enkätfråga 22).

Svarsmönstret på fråga 16 och 23 (Hur väl anser ni att resurserna, under 2018, var tillräckliga för att utföra ett kvalificerat arbete med serveringstillstånd/ tillsynen av serveringstillstånd?) är snarlika. Noterbart är att 18 kommuner (Enkätfråga 16) och 17 kommuner (Enkätfråga 23) anser att de har tillräckliga resurser (fyra på en fyrgradig skala)

För att summera uppger en handfull kommuner att de har för lite resurser till verksamheten och att det finns incitament för att höja avgiften. De kommuner som har lägre avgift för tillståndsprovning, mellan 7 000-drygt 8 000 kr är också de som främst vill höja avgifterna. Frånsett dessa kommuner pekar svaren på att resterande kommuner överlag är nöjda med sina resurser och avgifter.

Vi ser också i kommentarerna att kommunerna resonerar olika i hur arbetet med tillståndsprovning och tillsyn ska bedrivas och finansieras. Alla tar ut en avgift men det råder delade meningar om den helt ska täcka kostnaderna eller bara täcka dem delvis: "Detta är en politisk fråga. Det finns inget krav i lagstiftningen att verksamheten skall vara helt avgiftsfinansierad."

Medan en annan kommun skriver:

”Avgifterna ska motsvara kostnaderna för hanteringen av tillståndsärenden och justeras vid behov.”

I alkohollagen och kommunallagen ges utrymme för att låta verksamheten vara självfinansierad.

”Kommunen får ta ut avgift för prövningen enligt de grunder som beslutas av kommunfullmäktige. Kommunen får även ta ut avgift för tillsyn enligt 9 kap. av den som har serveringstillstånd...”(Alkohollagen, 8 kap, 10§)

Från kommunallagen (2 kap.

”Likställighetsprincipen 3 § Kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat. (...)”Självkostnadsprincipen 6 § Kommuner och landsting får inte ta ut högre avgifter än som motsvarar kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som de tillhandahåller.”

Ytterligare en kommentar från vår enkät som berör resursfrågan är hur mycket tillsyn som förväntas utföras.

”När det gäller tillsynen är även detta en politisk fråga hur mycket tillsyn som skall göras. Vad jag känner till finns inga riktlinjer för omfattningen av tillsynen.”

Kvaliteten på tillsynen

Tillsynsbesök

Kommunerna uppger i vår enkät att varje serveringsställe ska besökas minst en gång per år (enkätfråga 26). Enligt sammanställningar som gjorts med hjälp av ”Stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal)” från Indikatorlabbet samt Hur många serveringsställen med stadigvarande tillstånd fick tillsynsbesök under 2018 från Länsrapporten 2018, ser vi att 2018 var det 362 tillståndshavare (16 procent) i Västra Götaland som inte fick tillsynsbesök någon gång under året.

Antal stadigvarande tillstånd samt Antal som fick tillsynsbesök ?

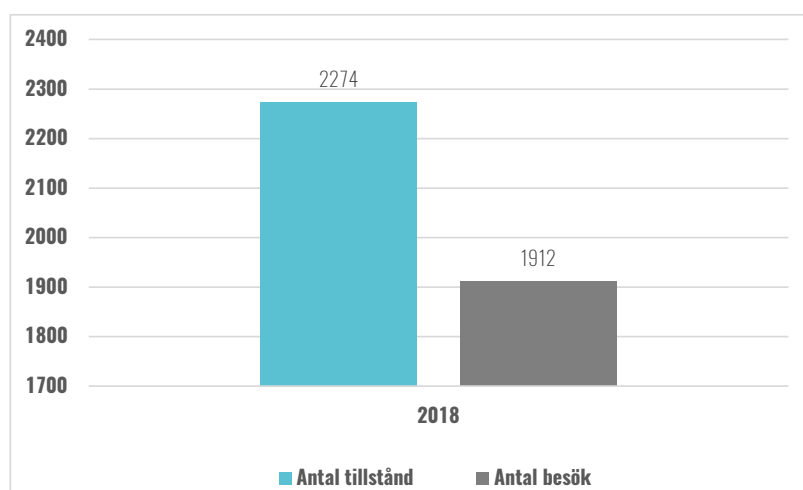

Bild 6. Sammanslagning av två olika indikatorer från Indikatorlabbet (2019). ”Stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal)” samt ”Hur många serveringsställen med stadigvarande tillstånd som fått tillsynsbesök”. Grafen visar att det 2018 var 362 tillståndshavare som inte fick något tillsynsbesök. Vid beräkningar på underlaget framkommer att 20 procent av kommunerna besöker tillståndshavare mer sällan än en gång per år.

Samordnad tillsyn och inre tillsyn

I vår enkät (fråga 29) uppger 23 kommunerna att de gjort samordnad tillsyn tillsammans med någon annan myndighet. Dock är förekomsten av den begränsad då åtta kommuner anger att de gjort samordnad tillsyn minst 20 procent av tillsynstillfällena. I Länsrapporten 2018 får vi uppgift om hur många tillsynsbesök som gjorts tillsammans med Polisen (Bild 7). Av Västra Götalands 49 kommuner är det 30 procent (15) av kommunerna som gjort tillsynsbesök tillsammans med polisen. Antal gemensamma besök varierar från ett besök till över 53 gemensamma besök per kommun.

Hur många tillsynsbesök hos tillståndshavare med stadigvarande tillstånd genomfördes tillsammans med polisen under 2018?

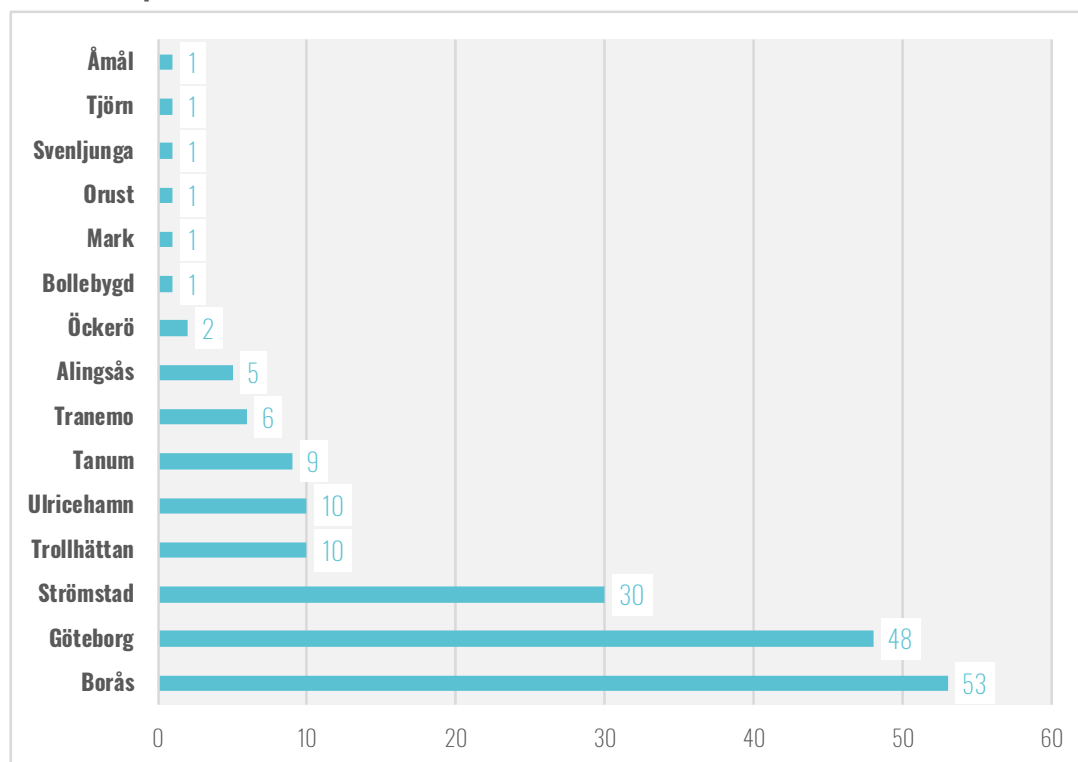

Bild 7. Länsrapporten 2018. Av utrymmesskäl visas bara de kommuner som svarat 1 eller mer. 15 kommuner har gjort tillsynsbesök tillsammans med polisen, resterande kommuner har inte gjort det. (n=49).

För att få en bild av förekomsten av inre tillsyn lyfter vi fram en fråga från Länsrapporten 2018 (Bild 8). 21 kommuner uppger att de inte genomfört någon inre tillsyn, som exempelvis innebär kontroll att tillståndshavaren sköter skatt och avgifter.

Genomförde kommunen någon inre tillsyn över stadigvarande tillstånd till allmänheten och till slutna sällskap under 2018?

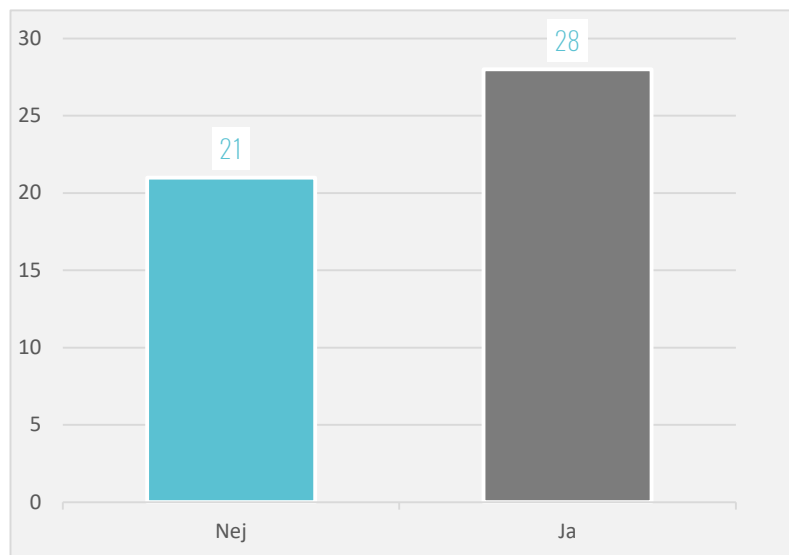

Bild 8. Länsrapporten 2018. (n= 49) 21 kommuner anger att de inte genomfört någon inre tillsyn under 2018. Med inre tillsyn menas kontroll att förutsättningar vid tillståndsgivningen fortfarande gäller, att tillståndshavaren sköter sina skyldigheter när det gäller skatter och avgifter.

Förebyggande arbete

Politiker

Alkohollagen är grunden för hur arbetet med serveringstillstånd ska bedrivas och har som mål att begränsa alkoholens skadeverkningar. Alkohollagen är en skyddslag, vilket innebär att begränsning av skadeverkningar går före företagsekonomiska eller näringslivspolitiska intressen (Kaliber 2019; Göteborg stad 2019, s). I lagen framgår att varje kommun ska ha både riktlinjer för alkoholservice och tillsynsplan. I vår enkät frågade vi även om kommunen hade en alkohol- och drogpolicy. Med en policy, strategi eller liknande skapas en gemensam bild för arbetet i kommunen samt en struktur för hur arbetet ska bedrivas. Cecilia Ljung (Alkohol och Narkotika, 2019) menar att en långsiktighet i ANDT frågan är viktigt, för att arbetet ska kunna göras av fler och inte stå eller falla med en eldsjäl. I vår enkät (fråga 1) framgår att tio kommuner inte har en alkohol- och drogpolicy samt att fler därtill inte uppdaterar dem kontinuerligt.

I en undersökning gjord av P1 programmet Kaliber (2019) framkommer att alkoholhandläggare inte bara utsätts av påtryckningar från näringslivet utan också från den egna kommunala organisationen. Mer än var tredje handläggare upplever att politiker eller andra tjänstemän i kommunen har försökt påverka beslut om serveringstillstånd (Kaliber, 2019). I beslut om serveringstillstånd anser nästan hälften av Kalibers (2019) tillfrågade handläggare att politiker prioriterar näringslivets intressen framför alkohollagen.

Tillståndshavare-Ansvarsfull alkoholpolitik

”Försäljning av alkoholdrycker ska skötas på ett sådant sätt att skador i möjligaste mån förhindras. Den som tar befattning med försäljning av alkoholdrycker ska se till att ordning och nykterhet råder på försäljningsstället.” / Alkohollagen 3 kap 5§

I alkohollagen framgår även att försäljning inte får ske till de under 18 år (Alkohollagen 3 kap 7§), att den som lämnar ut alkoholdrycker ska veta att personen är över 18 år samt att det inte är tillåtet att servera alkoholdrycker till personer som är märkbart påverkade ((Alkohollagen, 3 kap 8§),

Ett sätt för kommunerna att stödja tillståndshavare i att följa lagen är att erbjuda dem utbildning i metoden Ansvarsfull alkoholservering eller liknande. I vår enkät (fråga 24) uppger 92 procent av kommunerna att de regelbundet erbjuder tillståndshavare utbildningen ”Ansvarsfull alkoholservering” eller liknande. I Länsrapporten 2018 ställdes följande fråga: *”Arbetade kommunen under 2018, helt eller delvis, med metoden Ansvarsfull alkoholservering eller med någon liknande metod som syftar till att förebygga och minska alkoholservering till ungdomar under 18 år eller till märkbart berusade och för att minska våld och skador relaterade till alkoholkonsumtion på restauranger?”* Där uppger knappt 75 procent att de arbetar med metoden eller liknande. Det finns därmed något dubbeltydiga uppgifter huruvida metoden ”Ansvarsfull alkoholservering” eller liknande används av kommunerna. 92 procent anger att de erbjuder tillståndshavare utbildning (enkätfråga 24) men knappt 75 procent (33st kommuner) säger att de arbetar med metoden (Länsrapporten 2018).

I vår enkät (fråga 25) framkommer att utbildningarna ofta görs i samverkan med andra kommuner samt att hur ofta de erbjuds skiljer sig mycket mellan kommunerna. Vissa kommuner erbjuder utbildning tio gånger per år medan andra endast erbjuder vartannat år. Det förekommer även att endast nya tillståndshavare erbjuds utbildning. Länsrapporten 2018 frågar även vilka delar av metoden kommunerna arbetar med (Bild 9). De som använder sig av ”Ansvarsfull alkoholservering” som metod tillämpar främst utbildning av serveringspersonal (33 kommuner) samt strukturerad tillsyn (16 kommuner). Något som stärker tesen att mer ansvarsfull alkoholservering behövs är Drogvaneundersökningen för Västra Götaland. Där ser vi att det under 2018 var 26 procent av unga under 18 år i Västra Götaland, som serverats alkohol på restaurang (CAN 2019). I samma undersökning framgår även att andelen unga under 18 år som serverats alkohol på restaurang minskat sedan 2013.

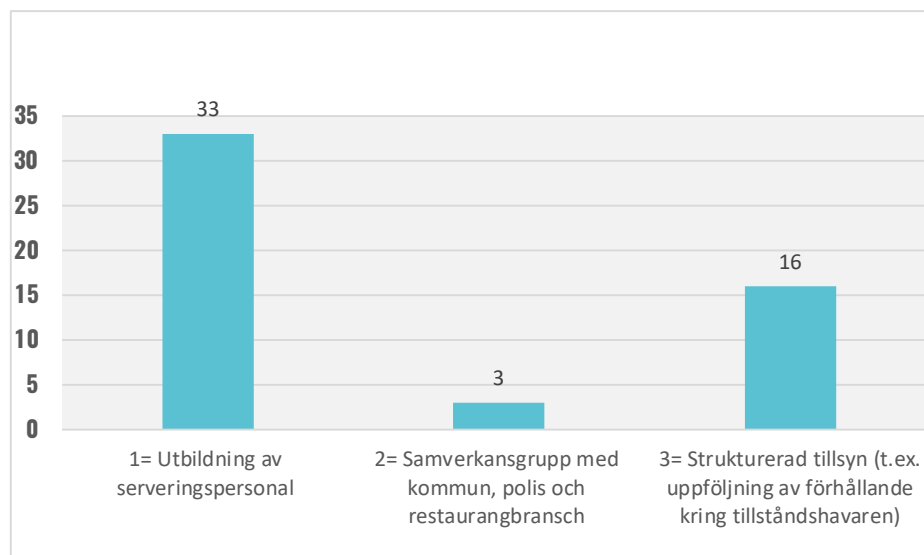

Bild 9. Länsrapporten 2018. Av de kommuner som arbetade med ”Ansvarsfull alkoholservering” svarade 33 stycken att de arbetade med del 1, hälften så många arbetade med del 3 och endast 3 kommuner arbetade med del 2.

Tillgänglighet

Öppettider och antal tillstånd

I alkohollagen (8kap 19§) framgår att öppettider utanför 11:00-01:00 ska beslutas av kommunen, vilket gör att vi tycker att tillstånd utanför dessa ”normaltider” är extra intressanta. I vår enkät har en majoritet av kommunerna svarat samstämmigt gällande öppettider (fråga 11 och 13). Alkoholservice innan 11:00 är ovanligt och i 29 kommuner stänger krogarna 02:00. Dock finns det siffror som sticker ut. I Härryda och Uddevalla finns det tillstånd innan kl.11:00 och de som har längst öppettider, till 05:00 är Göteborg och Lilla Edet. För Uddevalla och Lilla Edet gäller det endast slutna sällskap. Härryda kommun anger att Landvetter flygplats har alkoholservice dygnet runt. Servering av alkohol på flygplatser dygnet runt är inget som förekommer i hela Sverige. Sigtuna kommun (2020) uppger att den senaste fasta serveringstiden på Arlanda är 03:00.

I vår enkät (fråga 12) ser vi att två kustnära kommuner (frånsett Göteborg) sticker ut när det gäller antal serveringstillstånd med senare sluttid än 01:00. Sotenäs och Tanum har 37 respektive 35 tillstånd, att jämföra mot närliggande kommuner som har två (Munkedal), tre (Dals -Ed), fem (Strömstad) och 15 (Lysekil) serveringstillstånd med öppettider efter 01:00. Fyra kommuner uppger att de inte har öppet efter 01:00, Bollebygd, Götene, Partille och Tibro.

När vi kombinerar enkätfråga 12 med antal fasta kommuninvånare (SCB 2019) ligger Sotenäs, Tanum och Lysekil i topp. En möjlig anledning är att dessa tre kommuner har mycket turism på sommaren och att flera serveringsställen som har stadigvarande serveringstillstånd endast har öppet under sommaren. I Bild 10 följer sedan tre kommuner i norra Dalsland (Åmål, Dals-Ed och Mellerud). Noterbart är att i tre av dess sex kommuner saknades även ett alkohol- och drogpolitiskt program (Sotenäs, Dals-Ed och Mellerud). Medianen i Västra Götaland ligger på 5 000 kommuninvånare per serveringstillstånd.

Serveringstillstånd med en senare sluttid än kl. 01:00 i relation till antal fasta kommuninvånare?

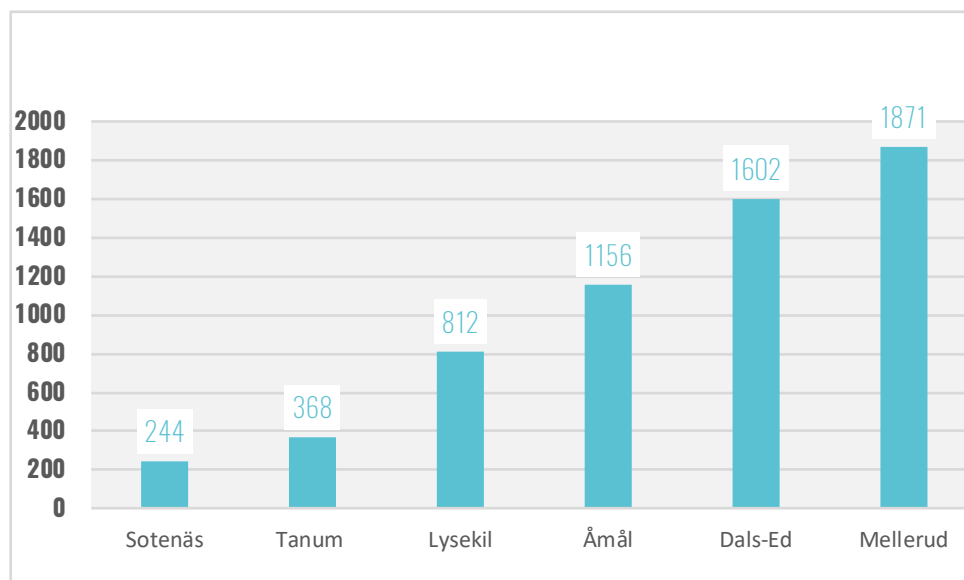

Bild 10. Diagrammet visar hur många kommuninvånare det går på varje serveringstillstånd med en senare sluttid än kl. 01:00. I topp ligger Sotenäs, Tanum och Lysekil.

När det kommer till antal tillstånd per 10 000 invånare ser vi att fem kommuner sticker ut extra mycket. De tre kommunerna med störst tillgänglighet till serveringsställen är Sotenäs, Tanum och Strömstad. De sticker ut stort med sina 60-81 tillstånd, per 10 000 invånare, att jämföra med genomsnittet på 16,3 st för Västra Götaland 2018.

Stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal per 10 000 invånare)

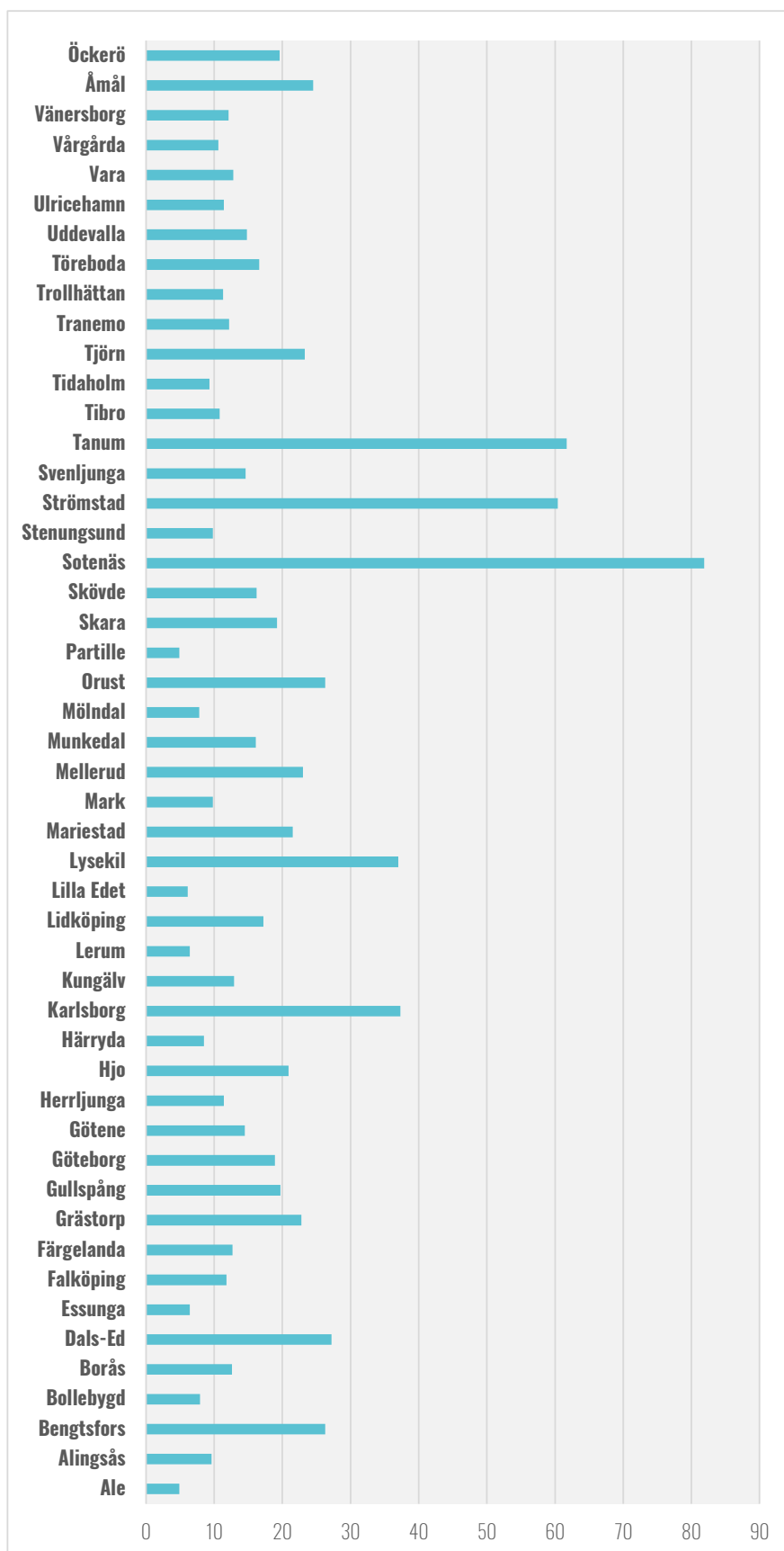

Bild 11 (Indikatorlabbet). Genomsnittet 2018 för antal stadigvarande serveringstillstånd, per 10 000 invånare är 16,3 för Västra Götaland och medianen på 14. Fem kommuner ligger mer än dubbelt så högt som genomsnittet. (n=49)

Stadigvarande serveringstillstånd för servering av spritdrycker, vin och starköl (antal per 10 000 invånare)

Kommun	Antal	Kommun	Antal	Kommun	Antal
Sotenäs	81,9	Skara	19,2	Herrljunga	11,4
Tanum	61,7	Göteborg	18,9	Ulricehamn	11,4
Strömstad	60,4	Lidköping	17,2	Trollhättan	11,3
Karlsborg	37,3	Töreboda	16,6	Tibro	10,8
Lysekil	37	Skövde	16,2	Värgårda	10,6
Dals-Ed	27,2	Munkedal	16,1	Mark	9,8
Bengtsfors	26,3	Uddevalla	14,8	Stenungsund	9,8
Orust	26,3	Svenljunga	14,6	Alingsås	9,6
Åmål	24,5	Götene	14,5	Tidaholm	9,3
Tjörn	23,3	Kungälv	12,9	Härryda	8,5
Mellerud	23	Vara	12,8	Bollebygd	7,9
Grästorps	22,8	Färgelanda	12,7	Mölnadal	7,8
Mariestad	21,5	Borås	12,6	Essunga	6,4
Hjo	20,9	Tranemo	12,2	Lerum	6,4
Gullspång	19,7	Vänersborg	12,1	Lilla Edet	6,1
Öckerö	19,6	Falköping	11,8	Ale	4,9
				Partille	4,9

Bild 11, i tabellform.

Småkommuner

Centralförbundet för alkohol och narkotikaupplysning, CAN gav 2018 ut en rapport som visade att småkommuner (färre än 10 000 invånare) har sämre utveckling vad gäller konsumtion och skador av alkohol, narkotika och tobak, i jämförelse med övriga kommuner (Leifman, H., Nilsson, T., Ramstedt, M. & Thern, E., 2018, s. 3). Författarna menar att alkoholkonsumtionen ökat till att ligga i nivå med övriga kommuner, men att alkoholskadorna har en mer negativ utveckling. I Västra Götaland räknas följande kommuner som småkommuner; Bengtsfors, Bollebygd, Dals-Ed, Essunga, Färgelanda, Grästorp, Gullspång Herrljunga, Hjo, Karlsborg, Mellerud, Sotenäs och Töreboda. I data från Indikatorlabbet (2019) ser vi att bland de 15 kommuner som ligger i topp över antal serveringstillstånd per 10 000 invånare, återfinns vi nio av de 13 småkommuner som finns i Västra Götaland.

Olägenheter

Antal serveringstillstånd, dess placering eller risk för olägenheter ifråga om ordning och nykterhet kan kopplas till alkohollagen och möjligheten att begränsa antal tillstånd. I 8 kap §17 i alkohollagen (2019) framgår att *”alkoholservering på grund av serveringsställets belägenhet eller av andra skäl kan befaras medföra olägenheter i fråga om ordning och nykterhet eller särskild risk för människors hälsa, får serveringstillstånd vägras även om övriga krav som uppställs i lagen är uppfyllda”*.

Tillgängligheten till alkohol påverkas inte bara av antal tillståndshavare och dess öppettider utan också av att tillståndshavare sköter sitt uppdrag. Exempelvis att de sköter sin ekonomi eller att de inte serverar alkohol till minderåriga eller personer som är märkbart påverkade.

I Länsrapporten 2016 är det tydligt att den vanligaste orsaken till ett återkallat serveringstillstånd är brister i ekonomisk skötsamhet. Trots att det är den vanligaste orsaken är det många kommuner som önskar mer kunskap i frågan. I Länsrapporten 2018 svarar 35 kommuner att de önskar mer kunskap om ekonomisk granskning vid tillståndsprövning. I vår enkät ser vi även att det vanligaste svaret på *”Vilka åtgärder skulle kunna göra arbetet med tillsynen bättre och effektivare?”* (fråga 30), är ett bättre fungerande samarbete med skatteverket. Som nämnts tidigare anger 21 kommuner i Länsrapporten 2018 att de inte genomfört någon inre tillsyn, det vill säga, att tillståndshavaren sköter sina skyldigheter när det gäller skatter och avgifter.

Sanktioner alkohollagen, återkallelser av serveringstillstånd enligt grund (2016)

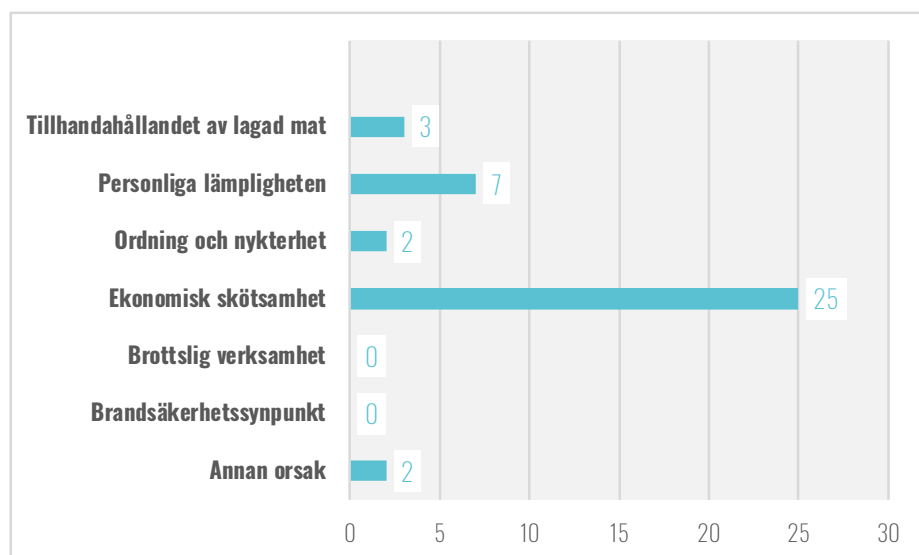

Bild 12.1 I Länsrapporten 2016 (Indikatorlabbet 2019). (n=49) Frågan har ej ställts i Länsrapporten sedan 2016. Frågan löd: Fördela antalet beslut om återkallelse enligt nedanstående grunder. Den vanligaste orsaken till återkallelse av tillstånd är brister i ekonomisk skötsamhet, till exempel underlåtenhet att betala skatter och avgifter (Länsrapporten 2016, s. 102)

Diskussion- För många tillstånd, bristande tillsyn?

Under diskussion vrider vi och vänder på den information som förmedlats tidigare i rapporten, gör påståenden om varför datan ser ut som den gör samt ger förslag på förbättringar inom arbetet med tillståndsprövning och tillsyn.

Ansvar

Genom att undersöka vem som tar beslut om olika dokument får vi en bild av hur alkoholfrågan prioriteras. Ju högre upp i den kommunala hierarkin, desto viktigare fråga. Det är rimligt att övergripande policydokument tas av politiker i högre politiska grupperingar medan handlingsplaner såsom tillsynsplan tas i politiska grupperingar som ligger närmre de beslutande tillståndsenheterna. Dock ser vi att det i nio kommuner är samma instans som tar beslut om alla tre dokument (Alkohol- och drogpolicy, riktlinjer för alkoholservice samt tillsynsplan). Vikten av styrdokument och röd tråd bör betonas då den tydlighet dokumenten ger, skapar förutsättningar för att bedriva effektiv tillstånds- och tillsynsverksamhet. Tyvärr är det tio kommuner som svarar att de inte har någon alkohol- och drogpolicy och flera av de som har en policy uppdaterar den sällan. En genomarbetad policy som är ett levande dokument, är en viktig medspelare för att få ett långsiktigt arbete. Gällande tillsynsplan ställer vi oss frågande till att denna tas av verkställande tjänstemän eller deras chef, vilket sex kommuner säger sig göra. Vår rekommendation är att en alkohol- och drogpolicy eller liknande finns i alla kommuner och beslutas av politiker minst en gång per mandatperiod. Det är också lämpligt att de tre olika styrdokumenterna inte beslutas av en och samma politiska gruppering.

När det kommer till kommuner i kommunsamarbeten behövs det mer kunskap om fördelar och nackdelar med detta för den enskilda kommunen. Hur stor insyn har tillståndshandläggaren på annan ort om de lokala förutsättningarna? Har den egna kommunen en helhetsbild över serveringstillstånden i sin kommun? Hur säkerställs att den lokala kommunen vågar gå emot ett förslag till beslut som de tror kommer påverka kommunen negativt? En fördel med samarbeten kan vara att kvalitén på arbetet ökar då kunskap kan koncentreras och inte behöver spridas ut på varje kommun. En farhåga vi ser är att den lokala kopplingen riskerar att hamna i skymundan när tillståndsprövning och tillsyn sker av personer på annan ort. Denna problematik lyftes även i en kommentar i enkäten. Framförallt är vi måna om att varje kommun ska känna att de har helhetsansvar och mandat i frågor om tillstånd och tillsyn, även om de bereds på annan ort.

Tillgänglighet

Alkohol är inte vilken vara som helst, det är vi överens om i Sverige. Därför har vi en särskild alkohollag, Systembolaget och regler kring serveringstillstånd. Allt detta har bakgrund i att begränsa både efterfråga och tillgänglighet. För att minska skadeverkningar och konsumtion av alkohol är generella åtgärder såsom skatter och begränsningar av tillgängligheten, det som har både störst effekt och är mest kostnadseffektivt (Forte, 2013). Ju mer tillgängligt det är med alkohol, desto mer konsumeras och skadorna ökar på både individ- och samhällsnivå

För individer och samhället i stort är det betydande att tillgängligheten är begränsad. Med många serveringstillstånd och generösa öppettider minskar det skydd mot alkoholens skadeverkningar som samhället har byggt upp. Fem kommuner sticker ut markant i antal tillstånd per 10 000 invånare, med 37- 82 stycken tillstånd, att jämföra mot snittet i Västra Götaland på 16,3 per 10 000 invånare. När det gäller småkommuner i Västra Götaland (färre än 10 000 invånare) är de välrepresenterade i toppen vad gäller antal tillstånd per 10 000 invånare. Det i relation till CANs rapport (Leifman, H. m.fl) om ökad konsumtion och mer skador i småkommuner gör att vi föreslår extra återhållsamhet kring beviljandet av serveringstillstånd i mindre kommuner. Det är lätt att vilja dra ett samband mellan stor tillgänglighet till alkohol via många serveringstillstånd vilket ger ökad konsumtion och skador i dessa kommuner, men självklart finns det många fler parametrar att ta hänsyn till.

Beslut gällande serveringstillstånd kräver att beslutsfattarna och handläggande tjänstepersoner är pålästa inom ämnet. Alkohollagen tillhör grundutbildningen, men också kunskap om varför vi har den alkoholpolitik vi har, samt insikt i att alkohol inte är vilken vara som helst. I Kalibers (2019) undersökning framkommer att detta tyvärr inte är fallet. I deras undersökning uppger mer än var tredje tillståndshandläggare att de har utsatts för påverkansförsök, från politiker

eller andra tjänstepersoner i deras kommun, som vill påverka ett beslut om alkoholtillstånd. Alkohollagen är en skyddslag (Kaliber 2019; Göteborg stad 2019) vilket gör det extra beklagligt när hälften av alkoholhandläggarna i Kalibers (2019) undersökning anger att politikerna i beslut om serveringstillstånd låter intressen från näringslivet gå före alkohollagen. Vi tror att detta förekommer även i Västra Götalands län och ställer oss frågande till om politiska eller näringslivsintressen har påverkat beslut om serveringstillstånd i kommuner som sticker ut på olika sätt, exempelvis i antal serveringstillstånd per 10 000 invånare eller i beviljandet av sena öppettider.

Gällande tillgänglighet vill vi kommentera serveringstiderna på Landvetter flygplats. De sticker ut både i relation till serveringstider generellt i Västra Götaland, men också i jämförelse med Arlanda flygplats som stänger alkoholservningen vid 03:00. Vi menar att det inte finns skäl för flygplatser att servera alkohol dygnet runt. Dessutom är det extra problematiskt för de som vill döva sin flygrädsla med alkohol, vilket ofta ger motsatt effekt. Utvidgning av "normaltiden" i alkohollagen verkar idag ske på mer rutin än undantag, då endast fem kommuner har öppettider inom "normaltiden". Vad är motiven för att bevilja serveringstillstånd innan 11:00 och efter 01:00? Att begränsa tillgängligheten och att vara restriktiv med öppettiderna är av största vikt. Både för att minska våld och skadegörelse, men också av hänsyn till barn och andra anhöriga till personer med missbruk och beroende.

Förebyggande arbete

För att skapa ett bra förebyggande arbete och en röd tråd är det betydelsefullt att det finns styrdokument som är aktuella och uppdateras kontinuerligt. Vi menar att det är viktigt att kommunerna inte bara har tillsynsplan och riktlinjer för alkoholservning utan att det också finns en alkohol- och drogpolicy eller liknande. Detta för att lyfta alkohol- och drogfrågorna och visa på den centrala roll de har på folkhälsan. En policy visar också på vad som är viktigt samt vad som ska prioriteras på området och som Alkohol och Narkotika (2019) skriver så skapar det långsiktighet.

Då tillgängligheten till alkohol ökar i takt med fler serveringsställen är det av stor förebyggande betydelse att tillståndshavare har god kunskap hur ansvarsfull alkoholservning sker. Vi ser att det finns mycket mer att göra här för att säkerställa att alla som arbetar med servering av alkohol har kompetens och mod att ingripa på plats. Exempelvis när skador riskerar att uppstå, när lagen om ordning och nykterhet inte följs eller vid servering till minderåriga. I vår enkät framkommer, att det i vissa fall endast är nya tillståndshavare som erbjuds utbildning i metoden "Ansvarsfull alkoholservning". Det är beklagligt då alla som serverar behöver kunskap i ansvarsfull alkoholservning och när en tillståndshavare nyanställer personal behöver även dessa utbildning. Vi menar att utbildningar i ansvarsfull alkoholservning eller liknande i många kommuner behöver erbjudas oftare och till fler. Det är tydligt att det finns stor utvecklingspotential i hur metoden används då ytterst få kommuner uppgav att de arbetade med hela metoden. En möjlig förklaring är att metoden "Ansvarsfull alkoholservning" funnits i många år då den spridits av Folkhälsomyndigheten sedan 2004. Därav kan delar av metoden implementerats i kommunernas ordinarie arbete så pass att de inte idag inte upplever det som en metod. Dock ser vi att det förebyggande arbetet är mycket viktigt och något som bör prioriteras. I "Drogvaneundersökningen för Västra Götaland" ser vi tydliga argument för att mer utbildning av tillståndshavare behövs då det enligt CAN (2019) var 26 procent av unga under 18 år som serverades alkohol på restaurang eller liknande.

Typ och omfattning av tillsyn

Kommunerna anger i vår enkät att varje tillståndshavare får tillsynsbesök minst en gång per år, majoriteten anger till och med att det sker oftare än så. När vi jämför utförda tillsynsbesök per serveringsställe med antalet stadigvarande serveringstillstånd ser vi att verkligheten ser annorlunda ut. Det faktum att inte ens 20 procent av kommunerna når målet om att genomföra tillsyn minst en gång om året hos varje serveringsställe är olyckligt. Vilket lett till att 362 tillståndshavare inte fick ett enda tillsynsbesök 2018. Babor (2004, s.324) skriver att tillsyn är avgörande för kvaliteten när det gäller att inte servera berusade kunder samt att serveringsregler och ansvarsförhållanden följs. När tillsynen uteblir är det svårt att garantera att alkoholservningen sköts enligt alkohollagens krav.

Samordnad tillsyn görs i liten utsträckning. I vår enkät ser vi att endast åtta kommuner gör minst 20 procent av besöken med någon annan myndighet. Vi tror att samordnat tillsyn ökar kvalitén. En del av metoden ”Ansvarsfull alkoholservering” inkluderar just detta med samverkan och även här är det tydligt att resurser inte prioriteras. Endast tre kommuner arbetade med del två av metoden som innebär samverkansgrupp med kommun, polis och restaurangbransch. Vi ser även att det efterfrågas mer samverkan för att öka kvalitén på tillsynen, exempelvis mer samarbete med polisen samt samarbeten mellan kommunens myndigheter. I en enkät av Kaliber (2019) uppger var tredje handläggare att de upplevt hot och våld. Detta förekommer främst i mindre och medelstora städer och samtidigt framkommer det att alkoholhandläggare i mindre kommuner ofta utför tillsyn ensamma, vilket sällan är fallet i Göteborg (Kaliber 2019). Vi menar att hot och våld mot tillståndshandläggare inte bara är problematiskt i sig utan även riskerar att påverka tillstånds- och tillsynshantering i negativ utsträckning. Tillsyn bör göras av flera personer och i kommuner med mindre resurser kan en lösning vara att göra tillsynsbesöken tillsammans med andra myndigheter såsom polisen.

21 kommuner uppger att de inte genomfört någon inre tillsyn

Nästan hälften (21 stycken) av kommunerna uppger i Länsrapporten 2018 att de inte genomfört någon inre tillsyn. Inre tillsyn innebär exempelvis att förutsättningar vid tillståndsgivningen fortfarande gäller samt att tillståndshavaren sköter sina skyldigheter när det gäller skatter och avgifter. Vi ser också att det är inom ekonomi som fler kommuner efterfrågar fler åtgärder för att förbättra tillsynen, exempelvis ett bättre fungerande samarbete med skatteverket. Dessutom svarar hela 35 kommuner i Länsrapporten 2018, att de önskar mer kunskap om ekonomisk granskning vid tillståndsprovning. Dessa brister och behov i kombination med att ekonomiska oegentligheter är

den främsta anledningen till att tillstånd återkallas gör att vi vill betona detta extra. Mer kunskap behövs om ekonomisk granskning samt mer resurser till inre tillsyn. Detta är ett sätt begränsa oseriösa tillståndshavare.

Vi anser att det är rimligt att sena öppettider ger fler tillsynsbesök. Vi ser en diskrepans mellan hur många kommuner som tar ut en extra avgift för tillståndshavare med sen serveringstid (14 kommuner), i relation till att 27 kommuner gör tätare tillsynskontroller för dem med sena öppettider. Vi tycker det är rimligt att den som har verksamhet som innebär fler kontroller också betalar en extra avgift för detta.

Vem betalar för kostnaden för arbetet med tillståndsprovning och tillsyn?

Det är oroväckande att antal tillstånd ökar samtidigt som årsarbetskraften minskar. Vi ställer oss frågande till varför det blivit så. Det finns stora möjligheter för kommunerna att låta arbetet med tillståndsprovning och tillsyn av serveringstillstånd att vara självfinansierat. Här bör den så kallade självkostnadsprincipen (kommunalrättslig grundsats) gälla. Den betyder att kostnaderna för tillsyn till exempel ska betalas av de som tillsynas och inte av skattekollektivet. Alkohollagen (8 kap, 10§) ger mandat till kommunen att ta ut avgift både för tillståndsprovning och tillsyn. I kommunallagens andra kapitel går det att läsa om likställighetsprincipen som innebär att alla ska behandlas lika. En grupp ska inte gynnas framför en annan grupp. Därmed finns det skäl att inte använda skattepengar att bekosta tillståndsprovning och tillsyn. Vi ser i vår enkät att det finns utrymme att öka avgifterna för tillståndsprovning och tillsyn. Hur hög avgiften ska vara begränsas av kommunallagen 2 kap och 6§ självkostnadsprincipen, då det inte är möjligt att ta ut en högre avgift än vad arbetet kostar.

Med mer resurser till arbetet med tillståndsprovning och tillsyn av serveringstillstånd finns det goda möjligheter att göra omfattande utredningar innan tillstånd beviljas. Med mer resurser till tillsyn kan både det förebyggande arbetet öka och besöken på serveringsställen kan ske oftare. Detta i sig kan bidra till att alkohollagen i högre utsträckning kommer följas. På så vis skyddas både folkhälsan, konsumenter och anhängare från alkoholens baksidor.

Slutsatser

Några resultat som är värda att noteras

- ▶ Antal serveringstillstånd sticker ut markant i fem kommuner med 37-81 tillstånd per 10 000 invånare, i jämförelse med snittet på 16,3.
- ▶ Tio kommuner anger att de inte har en Alkohol- och drogpolicy.
- ▶ Idag görs yttre och inre tillsyn inte ens en gång per år och tillståndshavare.
- ▶ 92 procent av kommunerna anger att de regelbundet erbjuder tillståndshavare utbildning i Ansvarsfull alkoholservice.
- ▶ 29 av 49 kommuner ingår i någon gruppering av kommunsamverkan. 20 kommuner sköter tillståndsprövning och tillsyn i egen regi.

Några rekommendationer för arbetet med tillstånd och tillsyn.

- ▶ Det är av största vikt att politiker och beslutsfattare är väl insatta i alkoholfrågan, alkoholens roll i samhället och alkohollagen. Folkhälsan i kommunen måste få gå före eventuella argument om turismens behov och företagets konkurrenskraft.
- ▶ Låt arbetet med tillståndsgivning och tillsyn vara självfinansierat. Skattepengar ska inte användas för tillsyn. Anpassa avgifterna för tillstånd och tillsyn så att god kvalitet kan uppnås. Sena öppettider är skäl för högre avgift då fler tillsynskontroller ska göras.
- ▶ Det är värdefullt att varje kommun utöver tillsynsplan och riktlinjer också har en alkohol- och drogpolicy eller liknande som kontinuerligt uppdateras. Det tydliggör vad kommunen prioriterar och visar på vikten av alkohol- och drogpolicy för att skydda folkhälsan.
- ▶ Varje kommun föreslås ha en egen tjänsteperson med helhetsansvar för arbetet med tillståndsprövning och tillsyn. Detta för att kommunen ska ha 100 procent kännedom om aktuella tillstånd i kommunen och att lokala förutsättningar beaktas i arbetet.
- ▶ Kommuner bör vara restriktiva med öppettider utöver ”normaltider” 11:00-01:00 och framförallt med tillstånd efter 02:00. Begränsad tillgänglighet är avgörande för att begränsa skador orsakade av alkohol.
- ▶ Tillsyn av serveringstillstånd ska ske flera gånger per år och tillståndshavare. Dessutom ska de med sena öppettider få än fler besök.
- ▶ Kommunerna behöver mer kunskap om ekonomisk granskning för att snabbt kunna agera när tillståndshavare inte sköter sin ekonomi.
- ▶ Öka den inre tillsynen för att säkerställa att allt sker enligt lag och ordning.
- ▶ Öka användningen av metoden ”Ansvarsfull alkoholservice” eller liknande för att tillståndshavare inklusive alla deras anställda rustas för att sköta verksamheten på bästa sätt, detta för att skydda både individer och folkhälsan.

Vidare undersökningar

- ▶ Mer kunskap behövs om fördelar och nackdelar med att tillståndsprövning och tillsyn sker inom kommunsamverkan eller i egen regi.
- ▶ Undersöka vilka fördelar och nackdelar det finns med att låta verksamheten vara självfinansierad.
- ▶ Undersöka varför avgifterna skiljer sig mellan kommunerna och hur det påverkar tillståndshavarna respektive arbetet med tillstånd och tillsyn.

Referenser

Alkohol och Narkotika (2019). ANDT-strategin ledstjärna i kommunerna, publicerat: 2019-06-12 <https://www.alkoholochnarkotika.se/alkohol/andt-strategin-ledstjarna-i-kommunerna/>, 2019-12-21.

Alkoholens samhällsekonomiska konsekvenser: en beskrivande samhällsekonomisk studie (2019). Ramboll Management Consulting AB <https://www.omsystembolaget.se/globalassets/pdf/ramboll---resultatrapport---alkoholens-samhallskonsekvenser---2019.pdf>

Alkohollagen: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/alkohollag-20101622_sfs-2010-1622

ANDT strategi 2016-2020, Folkhälsomyndigheten, <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/alkohol-narkotika-dopning-tobak-och-spel-andts/stodja-genomforandet-av-andt-strategin/om-andt-strategin/>

Babor, T. (2004). Alkohol: ingen vanlig handelsvara. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut

CAN (2019). CAN-drogvaneundersökning i Västra Götaland 2019, <https://www.vgregion.se/ov/data-och-analys/projekt-uppdrag/can-drogvaneundersokningen/2019-12-18>

Drogutvecklingen i Sverige 2019: med fokus på narkotika. (2019). Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:can-2019-2>

Englund, Anna (red.) (2019). Skolelevers drogvanor 2019. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. <https://www.can.se/contentassets/34abb9ed650940d995813c8de9ab2a84/can-rapport-187-skolelevers-drogvanor-2019.pdf>

Folkhälsomyndigheten, (2019). Antal stadigvarande serveringstillstånd. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/5155a35c788a45e7b9bf05448378b578/antal-stadigvarande-serveringstillstand-1992-2018.pdf>

Folkhälsomyndigheten, enkät, (2019), https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/398f9cf368f9476aa2ec60e0480b1d06/2018/kommun_alkohol_tillsyn_servering_2018.pdf

Forte (2013). Forskning i korthet #1, Alkohol. <https://forte.se/app/uploads/2014/11/forskning-i-korthet-alkohol.pdf> 2019-12-22

Guttormsson, Ulf (2019). Befolkningens självrapporterade alkoholvanor 2004–2018. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:can-2019-9>

Göteborg stad (2019) Tillsynsplan Göteborg Stad 2019-2021.

Hasselgren, S. (2012) <https://www.can.se/tidskriften-aon-old/alkoholskador-ovantat-stabila/totalkonsumtionsmodellen/>

Indikatorlabbet (2019)
<http://www.andtuppfoljning.se/indikatorlabbet/>

Kaliber (2019) Hot och våld när lagen ska följas, 2019-12-02.
<https://sverigesradio.se/avsnitt/1404553> 2019-12-20

Kaskas, R. (2017) MINSKA SKADORNA NIO INLÄGG OM SVENSK ALKOHOLPOLITIK, Alkoholpolitiskt forum
https://alkoholpolitisktforum.files.wordpress.com/2017/07/af-skrift_red_170619_lowres.pdf

Kommunallagen
https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/kommunallag-2017725_sfs-2017-725

Leifman, H., Nilsson, T., Ramstedt, M. & Thern, E. (2018) Småkommuners ANT-situation och förebyggande arbete, Rapport 179. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, CAN. ISBN 978-91-7278-292-1 (pdf)

Länsrapporten, Folkhälsomyndigheten. (2019) <https://www.folkhalsomyndigheten.se/folkhalsorapportering-statistik/tolkad-rapportering/lansrapporten/>

Länsrapporten 2018 (2019), Utvalda frågor från Länsrapporten 2018, via mail från Ulrika Owen på Folkhälsomyndigheten den 5 september 2019.

Länsstyrelsen Västra Götaland (2018), <https://www.lansstyrelsen.se/download/18.2e0f9f621636c8440277880/1527249921651/2018-32.pdf>, s. 5

Länsrapporten 2016, Länsrapport 2016 Västra Götaland -Kommunernas arbete enligt alkohollagen. (2016) https://www.folkhalsomyndigheten.se/contentassets/76d465639c664400a5f78fd22eed19b2/report_alkohol2016_vastra-gotaland.pdf, 2019-12-21

SCB (2019) <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/> 2020-01-28

Sigtuna kommun (2020), mailkonversation med Åsa Arozenius, 7 jan 2020.

SKD (2017). <https://www.skd.se/2017/10/28/brister-i-alkoholtillsynen/>

SVT (2017). Kommun kritiserar av länsstyrelsen för bristande alkoholtillsyn. <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/vasterbotten/kommun-kritiserar-av-lansstyrelsen-for-bristande-alkoholtillsyn>, Ivarsson L., PUBLICERAD 30 JUNI 2017

Bilagor

Bilaga 1- Informationsbrev till enkät

Till

2019-05- 20

Kommunens ansvariga för
tillståndsgivning och tillsyn av serveringstillstånd

Hej,

Framför dig har du en enkät om tillståndsgivning och tillsyn för stadigvarande alkoholtillstånd. Vi skulle bli oerhört glada om er kommun har möjlighet att svara på denna enkät senast den 18 juni 2019.

Enkäten går att svara på två sätt,

- ▶ det ena via följande länk: <https://forms.gle/6D8xik85tqbvBC63A>. Observera att enkätens alla 31 frågor, måste fyllas i vid samma tillfälle.
- ▶ det andra genom att fylla i svaren på papper och posta in till oss.

I slutet av 2018 beviljades ett projektbidrag till Sveriges Landsråd för alkohol och narkotikafrågor (SLAN) från Stiftelsen ansvar för framtiden (SAFF). Projektet har som utgångspunkt ett samhälle där, tillståndsgivning och tillsyn av serveringstillstånd bidrar till en konsumtion av alkohol som inte skadar individ eller samhälle. Folkhälsan skyddas bäst genom att tillgängligheten till alkohol är begränsad. Under de senaste 25 åren har en dubblering av antalet serveringstillstånd skett. Det är därför viktigt att arbetet med tillståndsgivning och tillsynen fungerar väl, för att värna folkhälsan trots ökad tillgänglighet.

Enkäten, som riktar sig till hela Västra Götaland, inkluderar frågor om tillståndsgivning och tillsyn av stadigvarande serveringstillstånd. Frågorna kompletterar de som ställs i Länsrapporten. Svaren kommer sammanställas och diskuteras i en rapport som utkommer i slutet av 2019. Till hösten erbjuds du som svarat på enkäten återkoppling på två sätt. En sammanställning av resultatet samt inbjudan till en träff där vi presenterar och diskuterar resultatet.

För att få ytterligare kunskap om hur arbetet sker i kommunerna blir vi mycket glada om ni har möjlighet att skicka följande dokument:

- ▶ Alkohol- och drogpolicy
- ▶ Riktlinjer för tillsyn vid alkoholserving
- ▶ Tillsynsplan
- ▶ Tillsynsavgifter 2018

Skicka dokumenten till ellen@lansnykterhetsforbundet.nu, eller till

Länsnykterhetsförbundet Västra Götaland, Möndalsvägen 30C, 412 63 Göteborg.

Har du några frågor är du varmt välkommen att kontakta

Ellen Garnwall, projektledare: 070-659 26 08, ellen@lansnykterhetsforbundet.nu

Med vänliga hälsningar

Projektgruppen, för projektet Effektiv och ansvarsfull alkoholpolitik

Bilaga 2- Enkät Tillstånd och tillsyn för stadigvarande serveringstillstånd

Frågorna berör, där inget annat anges, stadigvarande serveringstillstånd.

Vid hänvisningar till lagtexter refereras dessa till alkohollagen,

E-postadress

Enkäten besvarad av

Befattning

Kommun

Ange din kommun

Ansökan om stadigvarande serveringstillstånd

1. Har er kommun ett alkohol- och drogpolitiskt program?

Ja

Nej

Kommentar

---

2. Vilken nämnd eller motsvarande tar beslut om detta program?

Markera ett val

Kommunfullmäktige

Kommunstyrelsen

Socialnämnd eller motsvarande

Miljönämnd eller motsvarande

Annan, ange vilken: _____

3. Hur ofta följer er kommun upp ert alkohol- och drogpolitiska program?

Markera ett val

En gång varje år

Vartannat år

En gång per mandatperiod

Annat intervall

Ingen uppföljning görs

Det finns inget alkohol- och drogpolitiskt program

Kommentar

---

4. Vilken nämnd eller motsvarande tar beslut om Kommunala riktlinjer för servering av alkoholdrycker? (8 kap, 9§)

Markera ett val

Kommunfullmäktige

Kommunstyrelsen

Socialnämnd eller motsvarande

Miljönämnd eller motsvarande

Det finns inga kommunala riktlinjer

Annan, ange vilken: _____

5. Vilken nämnd eller motsvarande är ansvarig för beslut gällande stadigvarande serveringstillstånd i er kommun?

Markera ett val

Kommunfullmäktige

Socialnämnd eller motsvarande

Annan, ange vilken: _____

Miljönämnd eller motsvarande

6. Är det nämnden i sin helhet som beslutar, ett utskott eller liknande?

Svar: _____

7. Vilken befattning är det som har helhetsansvar för arbetet med tillståndsgivning och tillstånd i er kommun?

Svar: _____

8. Vilken kommun sköter hantering och utredning av serveringstillstånd för er kommun? Ange kommun eller markera det sköts i egen regi

Det sköts i egen regi

Det sköts av: (ange kommun): _____

Kommentar

_____
_____

9. Kräver er kommun att sökande, av alla typer av serveringstillstånd, klarar av kunskapsprovet om alkohollagen? (8 kap 12§)

Ja

Nej

10. Vilka remissinstanser används för beredning vid tillståndsprövning? (Kap 9, 8 §)

Om aktuellt, ange fler alternativ

Polismyndigheten (obligatorisk)

Skatteverket

Kronofogdemyndigheten

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Räddningstjänsten

Kommunstyrelseförvaltningen

Annan instans, ange vilken: _____

11. Vad är den senaste serveringstiden i er kommun?

Enligt alkohollagen (kap 8, 9§) får servering börja kl.11:00 och ska vara avslutad kl. 01:00 om inte kommunen beslutar om annan sluttid.

Svar: _____

12. Hur många serveringstillstånd i er kommun tillät en senare sluttid än kl. 01:00 per den 31 december 2018?

Svar: _____

13. Hur många serveringstillstånd i er kommun tillät en tidigare starttid än kl. 11.00 per den 31 december 2018?

Svar: _____

14. Vad var avgiften för att ansöka om stadigvarande alkoholtillstånd i er kommun 2018?

Svar: _____

15. Vad anser ni om tillståndsavgifterna för serveringstillstånd som tas ut i er kommun?

1= De borde höjas 4= De borde sänkas

1   2   3   4

Kommentar

_____
_____

16. Hur väl anser ni att resurserna, under 2018, var tillräckliga för att utföra ett kvalificerat arbete med serveringstillstånd?

1= Inte tillräckliga resurser 4= Tillräckliga resurser

1   2   3   4

Kommentar

_____
_____

Kommunens tillsyn av serveringstillstånd

17. Vilken nämnd eller motsvarande är ansvarig för tillsynsarbetet i er kommun?

Markera ett val

Kommunstyrelsen

Socialnämnd eller motsvarande

Miljönämnd eller motsvarande

Annan, ange vilken: _____

18. Vilken grupp eller befattning fattar beslut om tillsynsplanen i er kommun?

Svar: _____

19. Vilken kommun sköter hantering gällande tillsyn för er kommun?

Det sköts i egen regi

Det sköts av: (ange kommun): _____

Kommentar

---

20. Hur ser strukturen ut, på er kommuns tillsynsavgifter av serveringstillstånd?

Markera ett val

Fast tillsynsavgift

Rörlig avgift baserad på omsättning

Både fast och rörlig avgift

Timtaxa

Annan avgiftsstruktur, ange vilken: _____

21. Tar er kommun ut en extra avgift för serveringstillstånd med sen serveringstid?

Ja

Nej

Kommentar

---

22. Vad anser ni om de tillsynsavgifter som tas ut i er kommun?

1= De borde höjas 4= De borde sänkas

1   2   3   4

Kommentar

---

23. Hur väl anser ni att resurserna, under 2018, var tillräckliga för att utföra ett kvalificerat arbete med tillsynen av serveringstillstånd?

1= Inte tillräckliga resurser 4= Tillräckliga resurser

1   2   3   4

Kommentar

---

24. Erbjuder er kommun regelbundet tillståndshavare och serveringspersonal utbildning i Ansvarsfull alkoholservering eller liknande?

Ja

Nej

Kommentar

---

25. Hur ofta erbjuds dessa utbildningar?

Svar: _____

Yttre tillsyn – besök på serveringsstället

26. Hur ofta sker tillsyn på respektive serveringsställe?

Om aktuellt, ange fler alternativ

En gång per månad

En gång per kvartal

En gång per halvår

En gång om året

Vartannat år

Vid behov

Kommentar

---

27. Vad föranleder tätare tillsynskontroller?

Om aktuellt, ange fler alternativ

Hög omsättning

Öppettider efter kl. 01:00

Klagomål

Det genomförs inte tätare tillsyn

Annat, ange vad: _____

28. Vilka av följande punkter kontrolleras alltid vid tillsyn?

Om aktuellt, ange fler alternativ

Att alkoholdrycker inte marknadsförs påträngande eller uppsökande

Att serveringsstället inte serverar alkoholdrycker till personer under 18 år

Att berusningsgraden hos gästerna inte är för hög.

Att serveringsansvarig finns på plats

Att serveringstiderna följs

Att nödutgångar inte är blockerade

Att de som arbetar är anställda av tillståndshavaren eller inhyrd av ett bemanningsföretag

Annan kontroll, ange vilken: _____

29. Hur många procent av tillsynsbesöken görs tillsammans med någon annan myndighet?

Svar: _____

Kommentar

---

30. Vilka åtgärder skulle kunna göra arbetet med tillsynen bättre och effektivare?

Om aktuellt, ange fler alternativ

Ett bättre fungerande samarbete med berörda kommunalpolitiker (tydligare politisk styrning)

Ett bättre fungerande samarbete med Polismyndigheten

Ett bättre fungerande samarbete med Länsstyrelsen

Ett bättre fungerande samarbete med Räddningstjänsten

Ett bättre fungerande samarbete med Skatteverket

Ökade ekonomiska resurser och bemanning till tillsynsenheten

Ett bättre fungerande samarbete med tillståndsinnehavarna

En bättre tillsynsvägledning från statliga myndigheter till er kommun

Andra åtgärder, ange vilka: _____

Tillsynen uppvisar inga brister i vår kommun

Kommentar

---

31. Stort tack för ditt deltagande, har du något mer du vill tillägga?
